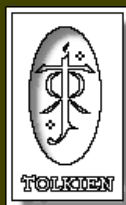

Archív časopisu Thorin

P
lameny v krbu šlehají
pod střechou lůžka čekají;
nás ještě nohy nebolí,
kdo ví, co skrývá okolí:
snad strom anebo kameny,
jež máme poznat právě my.

L
ist a tráva, strom a květ,
nehleď zpět! Nehleď zpět!
Kopec, rybník pod nebem,
dále jdem! Dále jdem!

THORIN 95/2

Thorin č.2/95

Úvodník

Zdá se, že jsme se minule unáhliili s tím, co vše jsme slíbili uveřejnit v tomto Thorinovi. Omlouváme se těm, kteří čekali česká tengwar (rozsáhlé srovnání se ale chystá do čtvrtého čísla), ba i hvězdopravci budou muset mít ještě chvíli strpení. Je tedy třeba upřesnit, že...

v tomto čísle

... se trpělivý čtenář dočká námi dlouho slibovaného pojednání o vlivu staré angličtiny na jména vyskytující se v Pánovi Prstenů, sepsaného Helenou Soukupovou dle její vlastní přednášky na toto téma, přednesené v Brně na Draconu 1993. Snad se nedopustíme příliš velké neuváženosti, slíbíme-li zájemcům o tuto jazykovou oblast v brzké době další podobný bonbónek od téže autorky, který připravujeme k otištění v příštím čísle.

Pokud vás minule zaujal rozbor Tolkienovy pohádky Kovář z Wootton Major a další úvahy zahrnuté do závěrečné práce Daniely Trávníčkové, vězte, že dnes se seznámíte s jejím pohledem na příběhy Nimralův list a Farmář Giles z Hamu.

Zatímco Petr Strossa se svým překladem geografické práce na téma "Jaké bylo počasí (ve Středozemi)" zasloužil o rozšíření odborného obzoru čtenářů, finská povídka Ville Lhde Čtvrtý věk, přeložená Petrem Macháčkem a doplněná originální ilustrací Petri Hiltunena, je náplní beletristické části tohoto Thorina. Přináší nám poněkud temnou (do jaké míry, račte posoudit sami) vizi gondorského života dlouho po Sauronově pádu, života ve Věku Lidí.

Příznivci seriálu Základy Quenya mají nejspíše důvod ke smutku, neboť se jeho vydávání v Thorinovi pomalu, ale jistě chýlí ku konci. Dnes vás tedy čeká dvacátá lekce, tentokrát o elfské fonetice a vztahu jednotlivých hlásek v Quenya a Sindarin.

V neposlední řadě pak plníme svůj slib z minulého čísla a otiskujeme překlad eseje C.S. Lewise Vnitřní kruh, který, ač vznikl před půl stoletím, má, jak se obáváme, dodnes stále co říci. Přeložil Jirka Grunt.

A příště?

Budme struční. Kromě slíbených věcí máme pro vás i malé překvapení v podobě skvělé povídky od oblíbeného autora. Ale počkejte si...

Obsah:

- [Čtvrtý věk](#)
- [Pohádky \(2\)](#)
- [Základy Quenya \(20\)](#)
- [Klimatické poměry Středozemě](#)
- [Slova staroanglického původu v Pánovi Prstenů](#)
- [Hovorová Quenya](#)
- [Vnitřní kruh](#)

Thorin číslo 2/95. Vydává Společnost přátel díla pana J.R.R.Tolkiena.

Uzávěrka 1. srpna 1995

Pouze pro členy. Bezplatně.

Thorin č.2/95

Čtvrtý věk

Ville Lähde

Bronzová socha se pomalu zvedala ze země. Ruce táhly za provazy. Naga se šklebil, jak mu hrubé konopné lano rozdíralo maso na dlaních. Skřipění rumpálu se mísilo s chroptěním jeho společníků, taky otroků. Občas bylo slyšet ostrý příkaz či prasknutí biče, když se lano příliš uvolnilo nebo napjalo. Meč třímaný sochou se zdvíhal do úrovně hřebenů střech a otroci na křivých nohách chvátali podepřít sochu z druhé strany. Konečně byla socha na svém místě a kameníci šplhali na podstavec ji upevnit. Otroci si s úlevou vydechli a seskočili na zem. Mnoho si jich chránilo oči spálené jasným sluncem. Nagovi to příliš nevadilo. Ačkoliv byl ještě mladý, přizpůsobil se už nějak světu svých pánů, světu bez temných chvil.

Svobodní občané pozorovali sochu s hrдостí, aniž by otrokům věnovali bytř i jen letmý pohled. Vojáci začali shánět tlupu dohromady. Naga měl žízeň a odbelhal se k vodotrysku. Ale když se jeho ruce přiblížily k vodě, udeřila ho přes prsty rána bičem.

"Dej ty své špinavý pracky pryč od té vody, ty holoto! Jak se opovažuješ otravovat vodu požehnanou samotným Bílým Stromem. V barácích je pro tebe vody víc než dost."

Říkají tomu voda. Naga se otrásl a žízeň ho přešla, když si vzpomněl na bahnitou tekutinu ve vědrech od splašků. Veden bičem dovrávoral do řady směřující k ubikacím. Lidé se jím vyhýbali, jako by byli prašiví. Naga na ně unaveně koukal. Pak si všiml mladé dívky, na něj hledící. Na chvíli si myslel, že zahlédl v dívčinyh očích záblesk soucitu. Ale to nemůže být, musí se mýlit. Nikdo by neplýtval soucitem na zbytek staré rasy ve Městě Králů.

Stráže si držely kapesníky u úst, když průvod dorazil k barákům. Otroci už byli tak zvyklí na zápach výkalů a potu, že ho ani nevnímali. Naga ulehl na svou pryčnu a okusoval suchý kus chleba, co uchránil z denního přidělu jídla. Chleba byl upečen z mouky z Černé Země: páni říkali, že je správné a vhodné, když otroci jedí to samé, co jedli jejich otcové. Jako jeden z otroků narozených ve městě nevěděl skoro nic o oněch dobách. Jeho rasa se dožívala mnohem vyššího stáří než krátkověcí lidé a většina jeho společníků se narodila před začátkem věku lidí. Spustil nohy na slámou vystlanou podlahu a chytil si veš ve vlasech. Otroci kolem něj hráli s kostkami z kostí nebo se hádali o zbytky jídla. Věk velikosti, tak byly nazývány tehdejší roky. Staří vykládali, že jejich lid se rozpínal od jihu všemi cestmi k lesům na severu a k horám na západě. Lidé byli jejich otroky a Lesní Národ jejich potravou. A pak se časy změnily. Ten, který byl zván Pánem, byl poražen zrádným spiknutím Lidí a starý lid bojovníků by zahnán do děr v horách a ztročen. A konečně, Lidé měli své důvody být nelitostní. Naga přemýšlel nad tím, proč byli utlačováni a v otroctví. Často ho napadaly podobné myšlenky. Proč se tyto dvě rasy tak prudce nenávidí? Naga si povzdechl a znovu ulehl. Zatímco hluk kolem něj utichal a on upadal do spánku, snil o krásné dívce se soucitem v očích.

"Když bylo Severní Království znovu sjednoceno s naší jižní mocí v době Jednoho Prstenu, Panství Lidí dosáhlo svého zlatého věku. Starý lid se navrátil do lesů nebo splynul s kameny v zemi. Náboženství našich předků, ono uctívání Pánů Západu - odpustme jim jejich nevědomost - bylo opuštěno. V Bílém Městě, v Minas Ithil i v dvojměstí na Velké Řece byly zbudovány chrámy k počtě našeho svatého ochránce, krále Elessara, který sám porazil Nepřítele..."

Diriel zírala z okna ven, kde zářilo slunce a ptáci prolétávali vzduchem ke svým hnízdům. Réva šplhala po mramorové zdi na parapet a z jejích bílých květů se do třídy šířila jemná vůně. Učitel přecházel sem a tam před třídou, ruce mu vířily vzduchem. Črtal do vzduchu obrazy bitev, které vedli jejich otcové s oddíly Nepřítele. Zbytek třídy naslouchal s jiskřícíma očima, ale Diriel, dcera Turinova, vzdychla a toužebně se upřeně dívala na jasný letní den venku. Bílé střechy se blyštěly ve slunci a nejvyššímu bodu Citadely vévodila socha Prvního Krále, socha, která byla včera zdvižena. Musí být opravdu těžká. Vzpomněla si, jak se otroci dělali se vztyčením. Malý otrok se chtěl napít z fontány, ale strážný ho praštil. Bez otroků by socha nemohla být postavena, tak proč by nemohli dostat alespoň trochu vody? Její otec, velitel Městské Stráže, říkal, že otroci musí splácet hrozný dluh za svou minulost. Museli spáchat skutečně hrozné činy, když si vysloužili takový osud. Ale i s černými lidmi z Haradu, které si Gondor také podmanil, se zacházelo mnohem lépe.

"Diriel, dcero Turinova, měla bys věnovat větší pozornost minulosti naší vlasti než její přítomnosti, neboť jak řekl náš věhlasný filozof Beregond Třetí: 'Dnešek je pouze souhrnem včerejšků, souhrnem, který sami děláme.' A to nás přivádí k dalšímu tématu..."

Diriel si povzdechla. Tohle nebyl souhrn, který by ona udělala. Přes to, co říkal učitel, to co viděla v unavených skřetích očích nebyla krutost, ale bezedný smutek.

Pot kapal Nagovi do očí. Sluneční dívka se mu vysmívala z nebe, pražíc mu od očí. Bylo jen málo stinných chvil, jen krátké okamžiky odpočinku na pryčně v baráku. Možná, že někdy zcela uvykne světlu, ale teď byl napůl oslepen jako mnoho jeho přátel. Prach se zvedal ze země a jeho motyka udeřila o kámen. Snaga, lopotící se vedle něj, padl vyčerpáním. Naga ho zvedl a chrstl mu do tváře trochu vody ze svého měchu.

"Hej, otroku! Ty víš, že sme ti říkali, abys neplejtvál svojí vodu. Nech ho bejt, chciplotiny sou nám k ničemu. Vypij si svojí vodu a vrať se zpátky do práce nebo tě popoženu bičem!"

"Obejdu se bez vody."

Strážný si odfrkl a praškl bičem. Naga pomohl příteli vzhůru, ale Snaga spadl zpět na kolena. Otroci kolem začali reptat a jeden ze starých křikl na strážného:

"Hej, ty bastarde! Přišli jste o dalšího!"

"Zavři zobák, ty šeredná chlupatino!"

Jeho bič zasvištěl, ale skřet byl rychlejší. Strážný nemohl uvěřit svým očím, když spočinuly na motyce hluboko zaražené do jeho břicha. Ve chvílce na jeho tělo naskákali otroci a začali je rvát na kusy. Přibíhaly další stráže a dlouhé meče se chtivě zakusovaly do masa otroků. Naga si zakryl oči před vzájemným vražděním Lidí a Skřetů. Hořká síza mu skanula na tvář. Jeden z jeho přátel upadl po ráně do nohy a strážný napřáhl meč k smrtícímu úderu. Naga popošel o pár kroků.

"Nechod' tam. Jen bys zbytečně zahynul."

Naga se otočil a spatřil před sebou dívčí obličej. Dívka byla oblečena jako bohatá šlechtična, ale v její tváři nebyly rysy krutosti, které byl zvyklý vídat u lidí z Bílého Města. A... plakala. Nagu překvapilo, proč by měl člověk plakat pro jeho lid. Otevřel ústa, aby se zeptal, a vtom dostal ránu zezadu a svět zmizel.

"Ty huso!"

Těžká facka dopadla na Dirielinu tvář. Upadla na stůl a křišťálová váza se roztříštila o podlahu. Otec ji srazil na zem. Šaty měla potrháné, jak s ní cloumal za ramena a bolesti jí vhrkly slzy do očí.

"Moje dcera se stýká se špinavým skřetem! Moje, kapitána stráže! Dokážeš si představit, co si pomyslí lidé, ty náno?" Její matka plakala ve dveřích s hlavou v dlaních. Otec ji znovu uhodil až jí začala téct krev z nosu. Její vzlykot vystřídal kašel, jak se bolestivě udeřila o zem. Otec se nad ní tyčil a těžce oddychoval. Matčín pláč ranil Dirielino srdce, věděla, že matka pláče kvůli sobě a ne pro Diriel.

"Připravovali jsme ti skvělou budoucnost a ty nám takhle odplácíš! Upřímně doufám, že lidé na tohle všechno zapomenou, než si najdeš manžela mezi mladými šlechtici. Ale u Elessara, po všem co se stalo se vsadím, že se tě ani nejposlednější pasák vepřů nedotkne ani desetistopou* tyčí!"

Dveře praskly a Diriel zůstala sama ve svém pokoji. Šaty měla potrhané a na tváři se jí mísila krev tekoucí z nosu se slzami. Dlouho jen ležela na podlaze a vzlykala, než se konečně posadila. Studenou vodou si smyla z obličejce stopy slz a krve. Pak zkusila dveře, ale otec ji zamkl. Z kuchyně mohla zaslechnout tlumený hovor a vzlyky. Rodiče oplakávali svou ztracenou čest, styděli se za svou dceru. Ale co provedla? Pouze pocítila soucit ke skřetovi, který plakal, když se jeho přátelé a stráže zabíjeli. Naštvala se při vzpomínce na otcova slova: "Opravdoví Gondořané nikdy nepláčou!" Otec neplakal ani když umřela jeho vlastní matka. Ve zlosti kopla do dveří. Lidé nejsou lepší než skřeti, jsou horší!

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

Bez rozmyšlení otevřela okno a vylezla ven. Naštěstí byla hubená holka, pergoly by nemusely unést váhu dospělého. Děkovala své šťastné hvězdě, že zdi jejich domu nejsou obrostlé popínavými růžemi, ale přesto byly její šaty v cárech, než se dostala na zem. Slunce už zapadalo a ulice byly prázdné. Mířila přímo na kraj města. V době míru nebyly hradby pečlivě hlídány, takže bylo snadné vyklouznout z města. Brzy už běžela přes Pelennorská pole pod dohledem bdělého měsíce. Kdyby ji viděl nějaký osamělý poutník, mohl by se domnívat, že to divoká dryáda tančí svůj měsíční tanec v polích. Ale jen černé nebe bylo svědkem jejího zmizení v temném lese.

Štěkot psů Nagu vytrvale pronásledoval. Stráže se svolávaly, když psi chytili stopu prchajícího otroka. Poprvé proklínal svůj silný zápach, obvykle mezi skřety pokládaný za důvod k hrdosti. Větve ho šlehaly přímo do tváře, ale nezpomalil. Štěkot se blížil.

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

Konečně dorazil ke břehu řeky. Bez nejmenšího zaváhání se potopil do proudící vody. Ač byla řeka malá, skřetovi, který neuměl plavat, připadala jako sama velká Anduina. Spršky vody mu stříkaly nad hlavou, ale vydržel nevykřiknout. Proti proudu se u vody zastavili psi a slyšel klející hlídku. Proud ho nesl pryč a jeho chrapot se změnil ve smích. Tak byl uchvácen omamným pocitem svobody získané právě ve chvíli, kdy byl blízko smrti utonutím. Někak se mu podařilo dostat se na břeh a zalehnout s oddychováním v rákosí.

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

Bitka byla pro skřety poslední kapkou. Když stráže odváděly přeživší v poutech do baráků, začali plánovat odplatu. Kdosi vypáčil ukradeným hřebíkem zámek svých okovů a osvobodil své druhy. Skládaly se přísahy, osnovali plány, ostřily dřevěné nože vynořivší se po letech ukrývání. Vprostřed shonu se Naga potichu odplížil pryč. Nechtěl žádné násilí a stejně si myslel, že snahy otroků jsou marné. Teď byl nezávislý jak na lidech, tak na své vlastní rase.

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

Vstal a vypravil se hlouběji do lesa. Štěkot psů utichl v dáli a noc vyplňovaly zvuky lesa. Tohle byla Nagovi dříve neznámá temnota. Nebyla to upocená, dusná temnota baráků, ale zcela nový noční svět. Listí mu šustilo pod nohama a větve šuměly svou mírnou, lenivou hudbou. V srdci lesa byl skryt před tváří měsíce, tvář, která léká děti noci. Po chvíli chůze došel Naga na malou mýtinu. Jeho oči, uvyklé tmě, zaznamenaly pod stromy malou ležící postavu. Opatrně se připlížil blíže k ní. Pod větvemi vrb spala mladá lidská dívka. Naga zabručel a sedl si dívce po boku. Něco mu připomínala, ale v mysli měl jen nejasné vzpomínky. Opřel se o kmen stromu a prvně v životě usnul klidným spánkem.

Když se Diriel vzbudila, uviděla stonožku zirájící do její tváře z vrcholku stébla trávy. Stvoření zakývalo tělem, chvíli dívku pozorovalo a pak pokračovalo v jídle. Diriel měla také hlad, posadila se. Celé tělo ji bolelo po noci strávené v trávě zmáčené rosou, ale ranní vzduch sladce voněl... pečeným masem?

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

Otočila se a uviděla na zemi za sebou pečeného králíka. Byl neuměle naservírován na velkém listu a vedle něj ležela hromádka bobulí. Rozhlédla se kolem, ale nikoho nebylo vidět. Brzy hlad přemohl obezřetnost a pustila se do jídla. "Ten králík by byl rád, kdyby věděl, že ho jíš ty."

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

Náhle se před ní objevil skřet. Diriel poplašeně bez přemýšlení vyskočila, sotva si vybavila hrozné skazky o skřetech v lesích. Napůl snědený králík spadl na zem a skřetova tvář se protáhla zklamáním, když chraptivým hlasem řekl:

"Stejně ti nechutná."

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

Diriel v rozpacích sebrala králíka. Pokusila se ho očistit a přispět něčím do rozhovoru. Ze zvyku se napřímila, jak k tomu byly gondorské ženy vedeny, a začala si upravovat špinavé a zle potrhané šaty. Pak si všimla, že druhý má na sobě jen bederní roušku a nervosně řekla:

"Ne, bylo to dobré... děkuju."

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

Otevřela ústa, aby promluvila, ale roztřásla se jí hlava a zhroutila se. Dlouho zadržované slzy konečně vytryskly. Naga spráskl ruce a přistoupil k ní. Neobratně jí položil své chlupaté ruce na ramena. Diriel se stáhla a do Nagovy tváře se vrátil sklíčený výraz.

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

"Promiň, nemyslela jsem to tak."

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

Chvilí zůstali potichu. Pak Diriel položila svou chvějící se ruku na skřetovo rameno.

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

"Plakal jsi, když byli tví kamarádi zabíjeni."

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

"A tys plakala, když zabíjeli můj lid."

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

Stromy v lese mlčky přihlížely, jak se děti dvou světů navzájem drží. Když padl večer, stále ještě si navzájem vyprávěli příběhy svých vlastních světů a litovali rozdílů mezi sebou. Naga vyprávěl o přátelství ve smradu baráků pro otroky a o snech o minulých dobách, děsivých časech, které on sám nikdy neuznal za vlastní. Skřet potichu naslouchal, když mu Diriel vyprávěla o lásce, kterou k sobě cítí lidé z Minas Tirith a o lhostejnosti, kterou mají pro ostatní. Skřet zavrtěl hlavou:

"Zajímalo by mě, zda to tak bylo vždycky."

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

"Bohové to tak uspořádali."

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

Naga a Diriel vyskočili a otočili se k tváři toho, kdo promluvil. Před nimi stál bleďý tvor, vzdáleně připomínající lidskou bytost. Byl vysoký jako lidé z Haradu na jihu, bleďý jako ledoví lidé ze severu, ale jeho postava postrádala statnost lidí. Nejpodivnějším rysem však byly jeho oči, pro věk, které se v nich zračil. Byl dávnější než příběhy starců Nagovy rasy, dávnější než bílé zdi Dirielina města. Vzpomněla si na slova svého učitele a vzkřikla:

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

"Vy jste ze Starého Lidu!"

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

"Jsem překvapen, že si to dosud pamatujete. Zdá se, že Lidé a Skřeti ještě nezapomněli na vše. Vskutku podivný pohled. Člověk a skřet nejlepšími přáteli - těžko říci, kdo by měl větší radost, zda Morgoth, nebo Manw. Ačkoliv pochybuji, že by se o to vůbec starali: potom, co si užili zábavy s vašimi národy a unavili se tím, těžko by na vás mrhali i jen chvilkovým pomyšlením!"

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

Naga a Diriel na sebe pohlédli. Ani jeden neměl nejmenší zdání, o čem to cizinec mluvil. Přesto se jeho slova dotkla něčeho hluboko v jejich srdcích, jako by se jim v myslích pohnula slabá vzpomínka.

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

"Čtvrtý Věk, skutečně Věk Lidí. Vy hlupáci! Bohové vám dali moc řídit své osudy a vy se zabýváte jen starými nesváry. Žádná rasa není lepší než druhá. Vy skřetové pronásledujete nás, své vlastní předky, od chvíle, kdy jste se zrodili a vy lidé jste nám ukradli náš svět a nazvali ho svým vlastním. Bohové na nás čekají, abychom se k nim připojili i když poslední z Šedých Lodí odplula před věky. Jen čistí a čestní mohli vstoupit do jejich říše Naděje. Uhořte ve svých vlastních plamenech, nedokážete-li se obejít bez takovýchto tupců!"

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

Odešel stejně rychle, jako přišel. Bylo to jako když ustane vánek, když se znovu ztratil mezi stromy a splynul s tím, co jeho starý národ tak miloval. Jeden ze Starého Lidu, unavené dítě elfího rodu se vrátilo do svého původního domova. Za sebou nechal dvě vylekané děti nového světa, děti, které se ve svém strachu tiskly jeden k druhému a pokoušely se pochopit. Naga se svrážetělm čelem sledoval, jak elf mizí.

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

"Zajímalo by mě, jestli má pravdu. Mohli bychom se přestat navzájem nenávidět? Tak málo tomu rozumím." Naga vzdychl a opřel se o kůru stromu. Diriel mu poklepala na čelo.

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

"Myslím, že chápeš mnohem víc než lidé v Bílém Městě."

(přeloženo z knihy "The Hobbit" J.R.R. Tolkiena)

"Mohli by také pochopit, kdybychom k nim promluvili?"

"Ne. Nenávist je příliš hluboko v našich lidech. Pojdme pryč, někam daleko, kde nejsou žádná města, otroci ani páni." Skrz větve starých vrb na ně dopadalo měsíční světlo. Děti světla a tmy ulehly v příšeří a pokojně usnuly.

Hravý paprsek slunce vzbudil Diriel. Tráva sladce voněla a ranní rosa ji lechtala. Naga nebyl nikde vidět, určitě někde lovil dalšího králíka. Diriel se líně, s rozkoší protáhla. Pokoušela se uhladit si vlasy a upravit šaty, když jí oči padly na pár slov hrubě vyrytých do kůry stromu: ZKUSÍM TO, ONI POCHOPÍ. Strachem jí poskočilo srdce. Nesmí v tom Nagu nechat. Hnala se k řece tekoucí z města. Větve ji zraňovaly ve tváři a její bílé nohy byly rozškrábány. Zahrozila pěští k nebi, kde si myslela, že sídlí Bohové:

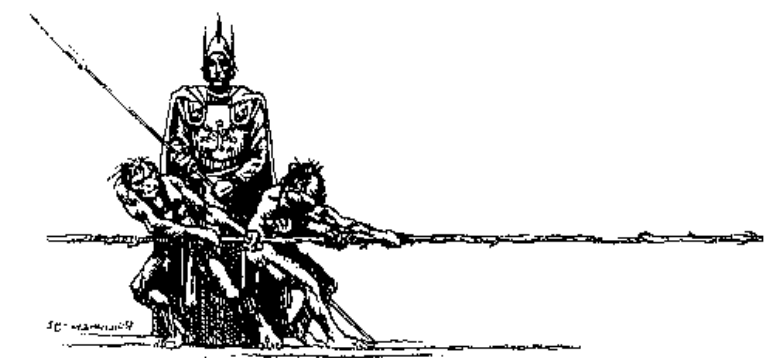
"Proč, ach proč nám musíte tohle dělat?"

Hradby Bílého Města se na ni šlebily, když běžela u konce s dechem k bráně. Při každém kroku se bála, že by se mohla zpozdit. Když probíhala branou, vrátný na ni zběžně pohlédl, pokrčil rameny a ke svým přátelům utrousil cosi o hlídkách užívajících si trochu zábavy s vesnickými holkami. Diriel běžela bez cíle, dokud ji nohy nedonesly na náměstí. Tady dav házel kamením po hromádce ležící pod bílým stromem. Viděla šlechtu, stráže, rolníky a stejně tak i skřetí otroky jak sbírají se země kameny. Každý mlátil do kupky a přes hulákání davu bylo slyšet sténání. Přiběhla a poklekla vedle otřásající se postavy, ve které jen stěží poznala Nagu. Do hlavy ji uhodil kámen a svět zčernal.

A Věk Lidí pokračoval.

S laskavým svolením Finské TS převzato z **Legolasu #3**,
 původně otištěno pod názvem **"Neljäs Aika"**.
 Z finštiny do angličtiny přeložil **Marjo Hamari**,
 z anglické verze v **Greenleafu** přeložil Petr Macháček

* 10 ft = 304,8 cm

Thorin č.2/95

Pohádky

(část druhá)

Daniela Trávníčková

Nimralův list

"Pohádky či mýty - jsou krásné, můžeme o nich snít, dávat se jimi okouzlovat, chtít jim věřit, ale nevěříme v ně už dosti dávno. Je nutno říci nové slovo a otevřít nové nebe pro naši touhu, pro naši lásku, pro naše úsilí - pro záchranu možnosti žít vůbec dál. Pohádky už na to nestačí." (1)

"Neznalo slunce / kde sídlo jeho / hvězdy neznaly / kde jejich místa / měsíc nevěděl / jakou má moc." (2)

"Ve středu světa je Midgard, tj. příbytek lidí ... ve středu světa se nalézá také Ásgard, obydlí bohů ...a konečně se zřejmě ve středu světa nalézá i jasan Yggdrasil, protože jeho větve se rozprostírají nad celým světem a závísí na něm štěstí celého světa, vždyť u něj leží i hlavní svatyně bohů." (3)

Právě tento příběh je jedním z těch, které nelze s klidným svědomím nazvat pohádkou. Snad proto, že se natolik podobá všedním příběhům lidí, svádí spíše k zařazení mezi mytologickou literaturu, neboť se domnívám, že mu ochotně uvěří spousta moderních lidí, jejichž nitro je alespoň trochu přístupno víře (viz výše). V příběhu *Nimralův list* totiž před námi probíhá, končí a opět probíhá malinký život malinkého slabého človíčka, který nezná svoji cenu a který teprve se smrtí zjistí, že žil marně. I když předcházející řádky znějí pateticky, není jejich potvrzení příliš nesnadnou záležitostí.

V *Nimralově listu* se před námi odkrývá několik uzavřených mýtických "koutoučů" v prostoru a čase. Stejně jako jsem zmínila v pohádce *Kovář z Wootton Major*, i v tomto příběhu objevujeme neopominutelný vliv středověké mytologické víry - nese totiž zřetelné stopy nezmapovatelnosti prostorových a časových událostí podobného chápání, jaké bylo u autorů starší a mladší *Eddy*.

Výrazný a neměnný střed v dění (či spíše statickém uplývání) Nimralova příběhu tvoří stejně jako v první pohádce strom, který však sehrává vedle své mytologické funkce i roli fetiše v časoprostoru Nimralovy skutečné existence. Je také jediným prvkem v celém vyprávění, který můžeme brát jako spojující skutečnost jednotlivých úseků. Neboť u stromu se podobně jako ve středověkých příbězích scházejí božské bytosti (i když v poněkud zmmodernizované anonymní formě), aby posuzovaly běh a skutky světa a jeho úseky, nezměřitelnými moderním chápáním času a prostoru.

Vedle této funkce však strom plní také mimořádnou roli v životě za "bariérou". Je-li touto bariérou smrt nebo jen další mýtický koutouč (nebo obojí), můžeme jen nesnadno domýšlet. Každopádně svým pojetím je tento příběh naprosto odlišný od všech ostatních Tolkienových děl. Zatímco v *Hobitovi*, trilogii a pohádkách *Kovář z Wootton Major* a *Farmář Giles z Hamu* jsme svědky probíhajících událostí a jejich příběhy můžeme přinejmenším ohraničit počátkem určité události a jejím koncem (příběh hvězdy, Hobitovy a Farmářovy toulky za drakem nebo boj Froda se silou Prstenu), *Nimralův list* stojí v jiném podlaží a nad zdánlivou jednoduchostí svých "bratří" se jen usmívá. Nacházíme v něm totiž rozsáhlé množství možných interpretací, z nichž žádná úplně neskřípe nesmyslností, ale žádná také nedává dojem celkového porozumění. Můžeme-li tedy vůbec vyvozovat z určitých autorem sdělených skutečností, pak mezi první patří hierarchické rozčlenění jednajících postav.

Nimral se svým sousedem Farníkem (ale i Tompkins a Perkins) a jeho ženou patří do jedné společenské roviny, která nemá mnoho práv, zato spoustu povinností, ale v níž paradoxně k naší pěstované iluzi a poplatné realitě horší postavy (povahově a skutkově) mají daleko větší šanci přežít a snad se i jakýmsi způsobem uplatnit. Zatímco Nimral "by se rád zbavil své dobrototivosti, ale nedařilo se mu to," (4), Farník s klidnou duší a s vědomím pozhnání vyšších "orgánů" zneužívá Nimralovy dobrototivosti a slabosti v jednom, aby v tom bez úhony pokračoval i za bariérou, jež přenáší oba hrdiny z jednoho časoprostorového koutouče do druhého; ví totiž, že Nimral nikdy nepřipustí možnou neomylnost a pravdivost svých názorů na úkor druhého (řekněme vykořisťovatele): " 'To je ale krása,' řekl. 'Snad si ji ani nezasloužím. Opravdu. Moc vám děkuji, že jste se za mě přimluvil,'" (5) Říká Farník v okamžiku, kdy je Nimralem vyveden ze země pykání, a snad svému tvrzení dokonce věří. "'Nesmysl,' řekl Nimral. 'Na něco takového si vůbec nevzpomínám. Za všechno vděčíte Druhému hlasu, ... - Vlastně my oba.'" (6) Tato Nimralova reakce však zákonitě musí popírat chvilkovou Farníkovu víru ve vlastní pokání, neboť Nimral je člověk využívaný, který se za chyby druhých dokáže jejich autorům navíc omluvit (tato pasáž, myslím, dokazuje mé tvrzení o nejednotnosti a nezařaditelnosti postav - viz výše). Nimral se svou morální silou stává slabým jedincem, a protože není schopen využívat svého dosud neobjeveného důvtipu také k negativním projevům, musí vždy skončit jako využívaný a ne jako vládce.

Druhou skupinu tvoří bytosti, jež chci nazývat *andělé*. Jejich funkce je totiž nadřizena otrockému postavení lidí (Nimral ap.) ve společnosti, ale jejich jednání je pouze programové. Vykonávají své úkoly na *společenských poddaných* (první skupina), ale jejich funkce je jim pouze přiřazena velitelem. Jejich lidská podstata je však oproti lidem-otrokům potlačena faktem, že titó "lidé" nenesou jméno, ale jsou označováni pouze podstatnými jmény konatelskými - např. Nosič, Dozorce, Řidič ap. Jejich anonymita však dodává této "neexistující" totožnosti dojem nadřizeného orgánu, jímž také skutečně jsou; ovšem jejich funkce je plně podřízena pokynům shora, a tak důležitost tohoto postu spočívá v pouhém mechanickém provádění zadaných úkolů. Každopádně vrstva těchto postav zahrnuje dosti širokou oblast lidské tvořivosti - neexistuje zde však onen žádoucí plynulý přechod pojmenování dle druhu právě konané činnosti (obecným příkladem by mohla být dvojí varianta pojmenování Nimrala: Nimral-Malíř, Malíř-Nimral), jak jsme zvyklí z denní praxe. Proto si také netroufám tvrdit, že v případě první a druhé kategorie (lidé x vykonavatelé) jde o vzájemnou záměnu, danou pouze okolnostmi, k nimž při momentálním výběru oslovení dochází; spíše jde opravdu o samostatnou vrstvu necharakterizovatelných postav.

Na nejvyšším stupni společenské hierarchie stojí První a Druhý hlas. Tady se už setkáváme s božstvem v pravém a moderním (nepersonifikovaném) chápání Boha (nebo Boha a Dábla, chcete-li). Jejich rozměry jsou dány nepojmenovatelností těchto bytostí a mírou dosahu jejich vlivu. Byly-li v předchozích řádcích tyto bytosti nazvány Bohem a Dáblem, pak by stejně dobře mohly být definovány jako jakákoliv vrcholná a definitivní moc (tzn. i pohlavýř totalitních systémů). Termínů Bůh a Dábel chci nadále ve svém rozboru používat vzhledem ke snaze o zjednodušení a sjednocení textu a v neposlední řadě také proto, že této charakteristice a určeníu v daném textu věřím.

Na tomto místě se hodlám velíky (přesto snad logickým) obloukem vrátit k rozlišování času a prostoru v *Nimralově listu*. Jak už jsem zmínila v úvodu tohoto rozboru, setkáváme se v tomto případě s několika na sebe navazujícími časoprostorovými koutouči: Zatímco v *Kováři z Wootton Major* jsme si určili celý příběh za jeden z mnoha vytržených časoprostorů, v tomto příběhu jich nacházíme v rámci jednoho celku (pohádky *Nimralův list*) hned několik. Tato uvedená skutečnost také způsobuje dojem celistvosti a uzavřenosti prvního příběhu a vyvolává pocit rozříštěnosti u příběhu druhého. Přesto však tento druhý příběh je složen daleko rafinovaněji, než můžeme při dobré vůli vysledovat u první pohádky; *Kovář z Wootton Major* tvoří od první do poslední věty uzavřený celek. Je pro nás vcelku přebytečně dumat nad funkcí a realitou předchozích časoprostorových cyklů, neboť "ten náš" je dán a definitivně ohraničen. Víme, že určitý okamžik a jisté místo do té doby nepodstatných událostí (neboli děje, jenž probíhal před vznikem našeho časoprostoru) náhle dostalo svou nepominutelnou funkci, jež byla vyjádřena v sepsání příběhu. Co následuje po skončení části životů účastníků, jež byla vyměřena pro toto vyprávění, nás opět nezajímá; dozvěděli jsme se v rámci určeného časoprostoru vše, co bylo potřeba k pochopení děje. Rozdílnost této pohádky a *Nimralova listu* spočívá právě v tom, že *Nimralův list* není složen z časoprostorového cyklu, ale z cyklů několika:

1. Uplývání Nimralovy dosavadní existence
2. Odchod do následujícího žití
3. Nový rozměr v Nimralově Farníkovu
4. Odchod k Okraji

Poměrně rozsáhlé množství časoprostorových úseků je silně znervózňujícím prvkem pro čtenářovu mysl. Zde má totiž na několika stranách představeno tolik samostatných úseků, že nelze pochybovat o existenci dalších, a tak čtenář nutně musí dojít ke klíčové otázce: Co se to v rámci příběhu s Nimralem a Farníkem vlastně stalo? Protože jedinou správnou odpověď na tento vtěrný dotaz zná jen autor (pokud vůbec), musíme se spokojit s pouhým dohadováním se, které zůstane marné a neřešitelné.

I přesto mně však vrozená vrtavost nedá, abych se nevypsala ze svého pochopení dané hádanky: Jsem totiž přesvědčena, že Nimral prožívá přechod z biologického života do prožívání duševního (touto definicí se také vědomě vyhýbám jednoznačnému určení přechodu z biologické smrti k duševnímu životu a případné reinkarnaci dle vzoru psychologicko-filozofického Moodyho (7) rozboru klinické smrti). Co započalo tyto přechody, zůstane tajemstvím (srovnej podobnost metody práce u *Tuláka po hvězdách* Jacka Londona (8)); avšak povahová rozličenost prožívaných prostředí dává za pravdu chápání přechodu od hmoty k duchu.

Přestože nebývá obvyklé připodobňovat nejružnější existující skutečnosti z rozličných koutů Přírody, zde nacházíme podobnost vývoje Nimrala a jeho Stromu. V 1. časoprostoru (dále jen č.-p.) jsou obě tyto skutečnosti jen jakýmsi odleskem ideálu. Nimral je slabým človíčkem, který je v zajiť ilbovůle nadřizených bytostí a jenž nehodlá o lepší obraz své přítomnosti nikterak bojovat. A přesně takový je i jeho Strom. Není nikdy dokončen a zůstává i ve 3. č.-p. pouhým zmetkem ("Nimral zcela zřetelně viděl ty poslední chybějící tahy štetcem." (9)) právě proto, že vyšel z dílny Nimrala, který sám nezná svoji cenu, ani cenu vlastnoručně vytvořených děl. V tomto okamžiku se také

Strom vnitřní odděluje od mýtického jasanu, který stál před námi, těch pár tahů jejich nutně neustále vrací do pozice obyčejné rostliny, která nemůže mít vedlejší a možná důležitější význam. Přesto však Nimralův strom tvoří onen zmiňovaný "střed světa". Stává se jím totiž pouze pro člověka Nimrala, který neusiluje o získání ideální přítomnosti, a tudíž si zakrývá přístup do ideální budoucnosti (kde se snad nachází také ideální střed světa a jasan). Nimral a jeho Strom tak zůstává v pomyslném mezinárodním, zatímco mýtický Yggdrasil a jeho božstvo (nedokonalé, ale přece silné) sídlí ve vysněném podlaží.

Jinou pozici zastává ovšem Nimralův list, kterému by nejspíš příslušelo označení List. Zatímco Strom je vlastně pouhým stromem, protože trpí neduhů běžných rostlin, jeho List je dokonalý. Možná právě tato ideálnost nedovolila stromu stát se Stromem, protože k jeho vzniku nestačil pouze ideální List, ale také ideální Kmen, Kůra, Větve, které chybějí. A tak zase docházíme k zjištění, že celý příběh Nimralova bytí opravdu zakotvil kdesi v meziprostoru; na víc neměl - i list je pouze částí stromu a bez celku je pouhou nedodělánkou čehosi, co mělo alespoň pro iluzi dokonalosti vzniknout.

Typický moment ve většině Tolkienových prací tvoří existence nechtěné cesty. Jejich hrdinové jsou už předem nezjistitelnými prameny informován o tom, že budou nuceni cosí podniknout. V tomto "čemsí" se nejčastěji skrývá odchod z míst, jež se hrdinům zdají ideální a naprosto postačující, do jiné oblasti, jiného prostoru a reality. Přitom existující nechuť k tomuto odchodu u všech hrdinů dává tušit, že po jejich absolvování stoupne cena každého z nich. Hobit Bilbo by úplně nejraději zůstal ve své útulné noře, synovec Frodo zjišťuje, jak moc se mu ve Dnu pytle líbí; oba jsou však tlakem okolností (které v případě Bilba tvoří pouhá "neschopnost" hostitele obdýt své protivné a vlezlé hosty) donuceni konat přesně proti své vůli. V *Kováři* naopak možnost putování přichází nečekaně, ale je přivítána. Pravdou však také je, že nositele hvězdy nečeká v pohádkově říší hladový Šmak, naopak toto prostředí mu uklidňuje duši a srdce. Farmář Gilesovi se ovšem také příliš nechce opustit dobré bydlo (byť na poněkud kratší dobu) a rozhodnutí vykonat teprve díky "tlaku" vzájemné řevnosti mezi sousedy. Pouze slaboučký Nimral je se svou "odpornou" (10) cestou od počátku smířen, a to opět nijak nedodává zvláštního lesku jeho tolik potřebné, ale nevyskytující se tvrdohlavosti. Na druhou stranu můžeme navěky pokračovat v diskusích, zda právě tato nikdy nekolisající odevzdanost v tušení nechtěného nevyžaduje pevnou vůli rozměrů, o jakých se tvrdohlavcům ani nesnilo.

V dalším rozboru bych se chtěla věnovat prvkům vyvolenosti, výzvy a plánované náhody. Již v případě prvního rozboru byla zmíněna *vyvolenost* určitých jednotlivců ke konkrétním skutečnostem; v *Kováři* alespoň nacházíme důvod vyvolenosti k čemusi - v tomto případě k držitelství hvězdy (můžeme v tom pocítovat existenci výjimečnosti a příchutí dobrodružství). Bilba a Froda už čeká vskutku ryzí dobrodružství a jejich výjimečnost je nepopíratelná; přemýšlím tak nad vyvoleností Nimralovou. Existuje tato vyvolenost pouze sama pro sebe, nebo jde o vyvolenost k něčemu? Pokud na první variantu odpovím ano, pak Nimralův list ztrácí význam a jeho existence je nezduvodnitelná, neboť jde o pouhé plýnutí bez významu, které ani nespěje k něčemu novému, co by snad význam mít mohlo. Pokud jde o vyvolenost k něčemu, pak toto "něco" není v rámci textu definovatelné a dostupné a obě východiska se mi spojují v jedno. Neboť z tohoto příběhu opět neexistuje výstupní místo, a to východ pro cosi smysluplného. Text nenaznačuje formu bytí, která se otevírá v prostoru konečných Hor, a přitom dosavadní bytí je pouhým bytím pro bytí, nebo existencí pro existenci (ve významu slova "bytí" cítím určitý průběh reality, kterou označuje, proto je možná příhodnější termín "existence"; ta ve mně rezonuje, je-li užita vytrženě z kontextu, jako skutečně pouze neovlivnitelný a snad i nechtěný stav, o němž není třeba se zasazovat).

Výzva se v Tolkienových pracích objevuje úměrně existenci vyvolenosti. Je-li kdosi předurčen k vykonání následujícího, může předem s jistotou očekávat výzvu. Přichází pak vždy za přítomnosti jiné postavy nebo skutečnosti, kterou je podmíněna. Bilbo je vyzván Gandalfem, Frodo oběma předchozími, Kovář přítomností hvězdy a Farmář rýpavými sousedy. Nimrala vyzve Řidič, tedy anděl Dábla nebo Boha. Zatímco ostatní nemusí výzvy uposlechnout a udělají tak pouze z důvodů morálních nebo pro zachování vlastní prestiže, Nimral neodepře jen proto, že byl zvyklý neodpírat nikdy. Možná právě tato nevyhraněnost v rámci existence vytváří nezrušitelný dojem statického uplývání (viz výše).

Zmíním-li se dále o *plánované náhodě*, vědomě předem pracuji s dvěma neslučitelnými fakty; oba však v příběhu nacházíme. Zatímco ostatní Tolkienovi hrdinové o svých budoucích cestovatelských peripetiích neuvažují, Nimral o své cestě ví předem a také v rámci jejího očekávání skutečně plánuje. Protože jediný význam pro něj tvoří akt dokončení obrazu, plánuje především jej. Ale i přesto (nebo právě proto) se domnívám, že prvek plánování tu své místo má. S fenoménem náhody se setkáváme v okamžiku, kdy zaujme své místo právě v nahodilosti momentu, v němž Nimral nastupuje svoji cestu. Je zřejmé, že v rámci "vyšších instancí" o náhodu nejde, ale v prostoru Nimralově, který o ničem, co se děje mimo něj, neví a nechce vědět, je tato náhoda evidentní. A tak plánovitost ve spojení s nahodilostí otevírá vstup z 1. č.-p. do druhého. Náhodná (dále tohoto slova užívám jen v rámci chápání Nimrala) návštěva doktora ve 2. č.-p. a plánovitost (nadále chápána jako projev vyšších orgánů), zaměřená na východiska z otázky, co s Nimralem, otevírá průchod do 3. č.-p. A stejně i náhoda v setkání Nimrala a Farníka s průvodcem a existence průvodce jako plánované skutečnosti někde shora je faktem, který pomůže Nimralovi odejít do 4. č.-p. Co následuje za ním, není v pohádce zmíněno, a tudíž nejde o objekt našeho zájmu.

Farmer Giles of Ham

Přestože se teď hodlám věnovat pohádce *Farmer Giles of Ham* (11), musím se v úvodu rozboru vrátit k ostatnímu Tolkienovu dílu.

Pro lepší přehlednost si předem rozdělím autorovu tvorbu do dvou období. Jejich přechod je nejasný a zřejmě těžce určitelný a zdá se, jako by oba rozdílné přístupy k textu splývaly. Domnívám se však přesto, že mohu i nadále uvažovat o jakýchsi dvou "pracovních stylech" J.R.R. Tolkiena, a toto své tvrzení se pokusím v následujících odstavcích objasnit. Oba způsoby tvorby je těžké vymezovat časovým hlediskem (např. dle chronologie vzniku jednotlivých děl); o to těžší je pak jakékoliv vymezení, neboť musíme vycházet pouze z výsledků jednotlivých interpretací, a nikoliv z výše zmíněného časového poměření, jež je však v podobných případech vymezování autorských přechodů v našich podmínkách nejtýpističtější. *Farmáře Gilese z Hamu* (1949) spolu s *Hobitem* (1937) a velkou částí trilogie (zhruba 1938-54) řadím k přehlednější části Tolkienovy tvorby, která je charakteristická především jasností autorova vyjadřování. Tato jednoznačnost je prokazatelná především v interpretovatelnosti konkrétního textu. Příběhy jsou psány lehce a s humorem, a přestože v nich nacházíme často ironii a nadsázku jako základní postupy, zřejmě nedostatečně dešifrovatelné pro děti, jde vlastně o jediný příklad víceznačnosti textu. Ovšem už v posledních kapitolách *Pána prstenů* (zřejmě po roce 1954) sledujeme vývoj, který započal *Nimralův list* (1945) a jenž byl naznačen už v počátečním *Silmarillionu* (od roku 1917), ale který zvítězil u autora především ve zmíněném období dokončování trilogie (pokračoval pak např. i u *Kováře z Wootton Major* - 1967). *Farmář Giles z Hamu* patří do první části Tolkienovy tvorby právě jednoduchostí vystavěného příběhu, která jej snadno posunuje k mezníku literatury pro děti a literatury pro dospělé, můžeme-li vůbec o existenci této hranice mluvit. Spíše je možná vhodné mluvit o literatuře, kterou mohou uspokojivě svým požadavkům interpretovat i nejmladší generace; *Kovář z Wootton Major* pak stojí někde mezi oběma zbývajících texty. Je jasné, že v případě tohoto příběhu rovněž můžeme předpokládat jakousi pohádkovou linii, která zaručeně nejmladší generaci uspokojí. Ovšem vedle ní tu stojí problematicky definované skutečnosti (vztah Kováře k Faerii, jeho vyvolenost a další záležitosti, jež jsou popsány v první části rozboru). Tyto skutečnosti nejsou jednoznačné a konečně interpretovatelné zřejmě pro žádného ze čtenářů (v předchozím textu jsem kdesi zmínila, že snad nebyly interpretovatelné ani pro autora; ráda bych tuto možnost ještě jednou uvedla a podtrhla, neboť tam je možná třeba hledat samu podstatu víceznačnosti textů). Skutečnost, že čtenář není schopen definitivně a jednou provždy určit veškeré "šifry", obsažené v příbězích, pravděpodobně také posunuje konkrétní Tolkienovy texty směrem k myšlenkovému experimentátorství, neboť mají daleko ke kánonům interpretovatelných směrů. *Nimralův list* stojí právě v tomto myšlenkově experimentálním období autorovy tvorby. Mnohoznačnost různých pojetí je dána už časoprostorovým určením a samotným průběhem děje, jak bylo konečnou zmiňováno v dřívějším rozboru. Každopádně v případě tohoto příběhu existuje rozsáhlé pole interpretačních možností, z nichž si ovšem žádná nemůže klást nároky na úplnost a vyčerpávající pojetí. Proto také v rozboru Nimralova listu bylo třeba postupovat od základních skutečností, jež jsou nepopíratelné (trojí charakteristické zařazení postav ap.), a vyhnout se pokusům o vykreslení nejruznějších myšlenkových poselství a určení jejich definitivního počtu (podobná cesta by zřejmě nevedla k úspěchu).

Na rozdíl od obou předchozích pohádek nacházíme ve *Farmáři Gilesovi z Hamu* třetí typ prostorového určení. Zatímco *Kovář z Wootton Major* byl prostorově ohraničen říší Faerie a vesnicí Wootton Major, u Nimrala nalézáme konkrétní vymezení prostoru až po přechodu z prvního časoprostoru do dalších (předchozí text neprobíhá ve vymezitelném prostoru, spíše se příslušné skutečnosti druzí k centrální umístěnému Stromu); ve *Farmáři* pak nacházíme na rozdíl od obou předchozích pohádek lehce časově i prostorově vymezitelný příběh. Prostor je v tomto okamžiku představitelný hranicemi království a za ním se vyskytujícího Širokého Světa (the Wide World). Setkáváme se tu tedy poprvé s moderním chápáním prostoru jako nekonečného a celistvého fenoménu tak, jak je srozumitelný současnému člověku - tím je také předem formulována skutečnost představitelnosti odehrávajícího se děje, což je zřejmě fakt pro současného čtenáře dosti zásadní z hlediska prvotního a základního porozumění textu. Vedle prostorového vymezení příběhu, veskrze moderního a představitelného, se časovost pohádky přeci jen rozpadá na dva cykly - jejich předěl je patrný v pasážích mezi odchodem obra a drakovým zjevením. Jeden časoprostor tak tvoří jakýsi pohádkový "úvod" o obrovi a druhý samotná dobrodružství farmáře s drakem Chrysophylaxem. Druhý časový cyklus však plynule navazuje na první, a tak se zde nesetkáváme s podobným příkladem prolínání časových úseků, jaký nacházíme například v *Nimralově listu*.

Co však považuji za velmi podstatné a typické pro *Farmáře Gilese z Hamu*, je prostý fakt, že si zde autor na rozdíl od obou zbylých pohádek tropí ze svých hrdinů žerty. Jde o skutečnost, která se v předchozích příbězích nevyskytovala. Nimral byl slaboučkým malířem, přesto však evokoval u receptora úctu. Pohádka *Kovář z Wootton Major* je psána spíše ve vážném duchu a hlavní postava požívá důstojnosti už díky svým schopnostem; *Farmář Giles z Hamu* jako by oproti tomu byl tvořen především z pouhé radosti ze psaní. Je zřejmé, že se díky svým základním rysům Tolkienovy postavy stávají obecnými lidskými typy, ať už je jejich pohádkovým prototypem člověk, kuň nebo pes. Na tomto příběhu je tedy sympatická především skutečnost, že si univerzitní vyučující Tolkienova typu dokáže "střílet" ze všeho a ze všech, sebe nevýmíjaje.

Je jasné, že v případě Tolkienova specifického užívání ironie (která tvoří význačný prvek jeho autorského stylu) nejde o klasický pohádkový moment; jde o jednu ze skutečností, jejichž význam zřejmě zůstane utajen lidem bez zkušenosti společenské konvence (tudíž i dětem). Z pohádkového prvku, který děti pouze pobaví, načerpají lidé s podobnou zkušeností z textu mnohem více, než jim příběh zdánlivě nabízí. Je snad možné nazvat tento způsob autorova ironizování *násobenou ironií*; násobenou proto, že je čtenáři předkládána s bezelstným úsměvem a teprve kontext odhalí její pošklebující se význam, podtržený navíc skutečností, že je přítomen v příběhu pohádkovém.

"When all seemed safe some of the bolder folk came right up the hill and shook hands with farmer Giles. A few - the parson, and the blacksmith, and the miller, and one or two other persons of importance - slapped him on the back. That did not please him (his shoulder was very sore)..." (12)

Pohádkoví lidé se zde jeví jako zbabělci, kteří v tichosti a nespátení čekají, jak farmářova nevědomá lest na obra dopadne, a teprve po vítězném konci o sobě dají vědět. Ale ani farmář není hrdinou a rovněž on má ze své pověsti těžké spaní. Své mimořádnosti je ochoten uvěřit teprve opilý, potom ji ovšem přijímá za skutečnou "and came right singing old heroic songs" (13).

Stejnou přetvářku hrdinů a nadsázku autora tvoří v celém příběhu zdůrazňované užívání dvojího jazyka: "the Book-latin", jejíž používání v knize nepřínáleží žádné z účinkujících postav mimo vypravěče a krátkých replik krále, a "the vulgar tongue", jíž se domlouvali nejen obyvatelé, ale také psi: "Garm could use the vulgar tongue (as could most dogs of his days) either to bully or to brag or to wheedle in." (14) Jíz samotné určení účelu mluveného slova u němě tváře asocije jeho používání u kteréhokoliv mluvčího. Nejen psi se totiž dorozumívají v příběhu často za jediným účelem chlubení, lichocení, popř. zastrasování. "The Book-latin" tedy zůstala nepoužívaným ukazatelem kulturnosti konkrétního národa, neboť se v realitě příběhu neuchytily. Zůstala pouze výsadou krále a několika učenců, kteří připravovali korespondenci na nejvyšší úrovni či kteří nechávali vytesat nápisy na kouzelné meče.

Srovnáme-li klasické pohádkové typy postav s jejich pojetím u Tolkiena, dostaneme další argument pro popření zařazování těchto příběhů do rodiny pohádkových vyprávění. Tradiční představu postav v nás tvoří dobrý král a zlý drak, švarný rytíř (chudáš) a krásná princezna. U Tolkiena však dochází k přesunování pohádkových typů zejména ve Farmáři Gilesovi z Hamu; král je slabošský panáček, jeho rytíři jsou vzorem směrnosti, farmář se svou zrzavou bradou a láskou k dobrému bydlu ("he has his hands full keeping the wolf from the door" (15)) připomíná spíše podšítoho čerta, drak je svou vychytralostí mnohdy přinejmenším stejně sympatický jako ostatní postavy a princezna nebo jakákoliv něžná bytost chybí v tomto vyprávění vůbec. Znovu se tedy dostáváme k otázce, čím vymezit hranici pohádkových příběhů; stačí-li zastoupení kouzelného meče a přítomnost draka, pak Farmář Giles z Hamu pohádkou je. Ovšem tímto pojetím bychom rozmanitost a tajuplnost pohádkové říše nesmírně zredukovali; ponechme proto nadále třem interpretovaným Tolkienovým prázám terminologické zastřešení "příběh" [vysvětlivka A](#).

"It was still the custom for Dragon's Tail to be served up at the King's Christmas Feast; and each year a knight was chosen for the duty of hunting. He was supposed to set out upon St. Nicholas's Day and come home with a dragon's tail not later than the eve of the feast. But for many years now the Royal Cook had made a marvelous confection, a Mock Dragon's Tail of cake and almondpaste, with cunning scales of hard icing-sugar ...and everybody said (to please the cook) that it tasted much better than Real Tail." (16)

Uvedená ukázka demonstruje skutečnost, kterou ve svém rozboru řadím pod pojem *mocnina světa*. Stejně jako v lidské říši jsou také v tomto příběhu skutky lidí (a koneckonců také jejich povinnosti) nahrazovány neplnohodnotnými atrapami, které se snaží zastoupit originály zejména proto, aby ulehčily životu. Nepříjemnosti jsou tak často nahrazeny zábavou a svět se na ně snaží co nejrychleji zapomenout. Z dobrodružství se podobně stává doživotní potěšení z úcty pro pár krušných prožitých chvil, ovšem pojmenování zůstává. "So he got up, rubbed his shoulder, and picked up the blunderbuss. Then suddenly e heard the sound of people cheering" (17). V okamžiku, kdy vrcholí tato scéna, se však také obr přizpůsobuje hře na "umocněnost života" a dále na ni přistupuje i po svém návratu domů. "A nice land, pretty flat, soft to the feet, and plenty to eat for the taking; cows, you know, and sheep all over the place, easy to spot, if you look carefully," (18) praví tento gigant naslouchajícím a snaží se svým lžím sám uvěřit. Sžívá se tak velice lehce s realitou životní umocněnosti a v tento okamžik nemůže škodit ani při případném návratu do Hamu. Neboť škodlivým se jeví vždy pouze prvek, neznající tuto "náhražkovitou" formu prožívání, jenž dosud vše prožívá "v reálu" a naplno. Původně obr takovou škodnou byl, ovšem v okamžiku, kdy ho zasypalo smetí z farmářovy pistole, přijal bez důkazů domněnku o štipajícím hmyzu; stává se z něj tak neškodný beránek a on se vzdor své přirozenosti hmyzu nemstí, nýbrž odchází. Podobně drak je nepřijatelný jen do chvíle, kdy se setká s farmářem - v ten okamžik však na něj dýchne náhražkovitost světa, kterou se nakazí. Jde o princip totožný s principem přizpůsobení v moderním světě: dnes nepotkáváme dravce v přírodě, ale chodíme se na ně dívat do zoologických zahrad, nepoznáváme cizí země, ale stačí nám filmové dokumenty... *Farmář Giles z Hamu* se tak stává veskrze moderním příběhem, který ukazuje vzhledem k rozumové vynalézavosti svých postav na stáří, počítatelné lety, nikoliv desetiletími. Jako aby v pomyslném světě Tolkienových příběhů znali všichni první podlaží plné skutečných dobrodružství a dračích ocasů, ale všichni žili v poschodí druhém, kam jenom občas dolehne dračí ryk. Přesto se postavy neustále snaží zůstat natrvalo ve svém druhém podlaží, ale pokouší se do něj přenést některé příjemnosti a šlechtetnosti podlaží prvního. Farmář Giles proto může o sobě tvrdit, "I'm a farmer and proud of it: a plain honest man and honest men fare ill at court" (19); je přítom nabíledni, že se mu po slávě a velikosti panovnického dvora stýská. Nalézá se ovšem v nezáviděníhodné situaci osamělého hrdiny, jemuž za zády dýchá drak.

Typickým příznakem Tokienovy literární tvorby je *symbolizace pojmů*; v grafické podobě se vyznačuje užíváním velkých počátečních písmen u obecných podstatných jmen. "The chosen knight then carried this into the hall on Christmas Eve, while the fiddles played and the trumpets rang. The Mock Dragon's Tail was eaten after dinner on Christmas Day, and everybody said (to please the cook) that it tasted much better than Real Tail." (20)

Podobně v *Nimralově listu* vystupují hierarchizovaní hrdinové (běžní obyvatelé, andělé - Řidič, Dozorce ap., První a Druhý hlas), u nichž v žádném případě nejde při užívání symbolizace o náhodu. Stejně tak Kovář, Velký dort a Učedník mají ve svém příběhu jakousi nadobecnou roli. Každopádně u označování vlastních jmen velkými písmeny (Kovář, Nimral, Giles) nejde o nic mimořádného; situace se však mění právě při užívání stejného principu u obecných pojmů (dort, list, ocas). Je tedy zřejmé, že v těchto případech šlo o jednoznačný záměr autora netypickým grafickým vyznačením vyjádřit jistou odlišnost takto ozvláštněných obecnin vzhledem k ostatnímu textu. V konkrétních pasážích jde o vyznačování

- a) podstatných jmen obecných neživotných (dort, list, ocas)
- b) podstatných jmen životných se zřetelem k jejich lidské podstatě (dozorce, řidič, hlas).

Můžeme tedy předpokládat, že všechny "zvlastněné" pojmy (získávají přeci tímto procesem hodnotu vlastních jmen) se přesunují z roviny obecných pojmů k rovině vlastních jmen. Skutečností je, že většinu neoznačují jeden konkrétní a neopakovatelný prvek (v případě vlastních jmen jsou to jednotliviny jako Karlštejn, Magdalena Nováková ap.) a že velké počáteční písmeno jejich označení je předpokladem opakovatelnosti každého ze "zvlastněných" prvků. Dort je pečen každých čtyřadvacet let; nejde však nikdy o jediný modelové opakovaný produkt, ale o nápadité originály, z nichž ovšem každý nese znovu název Velký dort (podobně je tomu u Nimralova Listu, Dračího ocasu a u životných prvků: Dozorce, Řidič ap.). Významy zvlastněných podstatných jmen se tak ocitají u své vlastní symbolizace (pojmenování Velkého dortu symbolizuje tradici, jejíž je dort rekvizitou ap.) a jejich postavení stojí proto přibližně v půli cesty mezi obecným pojmenováním a vlastními jmény.

Farmář Giles má však oproti předchozím pohádkám i některá další specifika: jedním z nich je úloha zvířete v tomto příběhu. Jeho významnou a dominantní roli lze snad připsat poměrně silné míře stylizace tohoto vyprávění jako celku, které svěřilo zvířatům role neméně podstatné jako lidem, neboť zde vystupují ve významu jakéhosi lakmusového papírku; jím (jimi) je tedy možno docházet ke srovnávání okamžitých stavů společnosti lidí v příběhu právě přirovnáním ke světu animálnímu. Zatímco v *Kováři ani v Nimralovi* se zvířata vcelku neobjevují, *Giles* je jimi od počátku do konce prostoupen (stejnou roli hraje jak obyčklý pes, tak mýtický drak). Momentální promluvy a obrazy zvířete se tak stávají jejich okamžitou stylizací do pozice spoluvystupujících lidských hrdinů. V okamžiku, kdy Garm zastihne obra a příběhne domů s obrovským křikem, se v něm velice jasně odráží farmářovo nitro (odporující vnějšímu vzhledu), které je zaskočeno a bojí se - Garm se stává vyjádřením svého pána. Tím však nechci hovořit o případné vzájemné "duchovní allegorii" hrdinů; u Tolkiena totiž zřejmě o existenci jakékoliv allegorie nemůžeme uvažovat (interpretace, uvažující o obrazu války v *Pánu prstenů*, osobně nepovažují za zdůvodnitelné; na tomto místě však nehodlám uvádět důvody tohoto tvrzení, které by samy vystačily na obsáhlou práci. Domnívám se však, že také allegorie má své vlastní vnitřní zákonitosti, jejichž vazby však u Tolkiena nenacházím. Spokojím se proto pouze s konstatováním, že nehodlám v rámci autorových příběhů o možnosti allegorie uvažovat). Spíše jde o vzájemné prolínání obou rovin postav (lidské i zvířecí), neboť prvky, momentálně přítomné u konkrétního zvířete v konkrétní scéně, nacházíme v téměř okamžiku u přítomné osoby (srovnej Garm-Giles v úvodní scéně s obrem, Garm-Giles v době vzestupu farmářovy prestiže, Garm [klisna a koneckonců i drak]-Giles ve scéně drakova seznamování se s farmářem ap.). Příznačně se v těchto případech mění pouze charakteristiky zvířat (Garm, klisna, drak), kdežto Giles zůstává centrální postavou. Jde o logický důsledek jeho podobného středového umístění ve vyprávění; po celo dobu je to on, kdo má k přítomným zvířatům jisté vazby (je pánem Garma a klisny a protivníkem draka). Zůstává proto po celou dobu vyprávění stěžejní lidskou postavou, kolem níž se všechno (i zvířata) točí. Dostávám se tímto k postavě, která v lidské mysli nejvíce evokuje přítomnost pohádkového příběhu. Vezmeme-li v úvahu, jakou roli hraje drak v pohádkách české provenience, dojdeme ke shrnujícímu zjištění, že jde ve všech případech o roli negativní. Je to dáno především základním faktem, že totiž drak vystupuje v českých pohádkách jako zástupce obecného záporného fenoménu. Není tak třeba zabývat se v samotném příběhu sáhodlouhým líčením jeho osobnosti, neboť vžitá myšlenková linie (pohádka - její záporný prvek = drak) blíží zastávky autora u této rekvizity nevyžaduje. Psychologický účinek na čtenáře je však rafinovaný - přisera může být v závěru příběhu brutálně zabita, a přesto si receptor oddychne. Pro něj neexistoval drak v podobě konkrétní a neopakovatelné jednotliviny, nýbrž jako jeden z prvků, který se v důsledku svého účinku stává pouhou rekvizitou. V českých pohádkách tudíž díky této vlastnosti může být dětský přijímatel (akceptujeme v tento okamžik jeho přeci jen jisté výsadní postavení) přítomen sprostě a brutálně vraždě, již se například Bajaja zabítím draka dopouští, aniž by tím byl ohrožen morální dopad příběhu. U *Farmáře Gilese* nemůže být drak nikdy zabít - příliš mnoho místa bylo věnováno jeho promlouvám a celkové charakteristice. I přes svou vcelku zápornou úlohu v textu se stává jeho plnoprávným podpěrným sloupem, bez jehož přítomnosti by se příběhová stavba postav ne navrátně zničila. A vezmeme-li v úvahu opět mírně neobvyklou pozici mladšího receptora (dětského čtenáře), dojdeme k logickému závěru, že v příbězích "farmářova" typu nedochází ke smrtelným zkušenostem ani v případě škodné, a tedy např. draka, neboť mysl nepostížená životní a společenskou zkušeností je podobný zánik nepřijala. Drak zde neexistuje jako pouhá rekvizita nebo modelová záležitost, ale jako plnoprávný, řečí a schopnostmi obdařený jedinec, jehož nelze zlikvidovat ani jako představitele strany zla.

"'Good morning!' said the dragon. 'You seem surprised. ... Excuse me, excuse me asking, but were you looking for me, by any chance? ... Then we meet by good luck ... the pleasure is mine. Those are your holidays clothes, I suppose. A new fashion, perhaps? ... As you like,' said Chrysophylax, licking his lips again, but pretending to close his eyes. He has a wicked heart (as dragons all have), but not very bold one (as is not unusual). He preferred a meal he did have to fight for; but appetite had returned after a good long sleep. The parson of Oakley had been stringly, and it was years since he had tasted a large fat man.'" (21)

Autor čtenáři o drakovi příliš mnoho prozradil (jeho zvyk olizovat si rty, zásady jeho apetitu ap.). Dokonce i smrt faráře z Oakley zde může být zmíněna jen proto, že se o existenci snědeného muže dozvíme pouze rámcově - drak je však již příliš spjat s farmářem a celou stavbou příběhu. Je navíc plnoprávným protivníkem svého pronásledovatele, neboť je obdařen vydatnou dávkou vychytralosti a ironie. Stojí tu tak proti sobě v rámci jediného příběhu dvě hodnotové veličiny a lze si jen těžko

predstavit, jak jedna definitivně vítězí nad druhou: "Chrysophylax begged often for his liberty; and he proved expensive to feed, as dragon will, like trees, as long as there is life in them. So it came to pass, after some years, when Giles felt himself securely established, that he let the poor worm go back home." (22) Podobnou část konce si dovoluji nazvat jeho otevřenou mutací; nemůžeme zde mluvit o jednoznačné výhře či prohře konkrétního hrdiny.

Opět tu tedy splývají kladné a záporné typy postav podobně, jako je tomu ve většině Tolkienových prací. Farmář ani nevzdychne po obrově zašlápnutí své nejmilejší krávy a při "útoku" na draka rozhodně ani jeden z hlavních hrdinů (Giles, Garm, klisna) nepůsobí příliš přesvědčivě: společně se všichni tři plíží nedobrovolně směrem k Chrysophylaxovi a je jim těžko na duši. Kobyla a farmář se pokoušejí při odjezdu z Hamu alespoň o přetvářku; Garm se svou ryzí upřímností se však plíží s ocasem mezi nohama (podobné chování hrdinů v našich pohádkách nenacházíme). Po návratu z lovu jim všichni lidé tleskají a provolávají slávu, ovšem z oken, která se dají v případě nebezpečí lehce zavřít. "Then farmer Giles called for his grey mare. She gave him a queer look and sniffed at the spurs." (23) Podobně ani reprezentant zlé strany nevystupuje tak, jak by se od padoucha očekávalo. "'Chrysophylax is my name,' said he, 'Chrysophylax the Rich. What can I do for your honour?' he added ingratiatingly, with one eye on the sword, and hoping to escape battle." (24)

Veškeré příběhové chytáření však probíhá v konkrétně ohraničeném prostoru; přes veškerou úskočnost jsou farmář, kovář a Chrysophylax pouhými hloupoučkými bytostmi, které ve "velkém" světě nemohou obstát. Drak je mladý nezkušený ("so knights are mythical!" said the younger and less experienced dragons. "We always thought so." (25), ale snaží se o doplnění sil alespoň zvědavostí, hrabivostí a vychytralostí. V oblasti Širého Světa však neměl šanci, musel proto "spread his wings and took off" (26). Přiletěl do blízkosti Hamu, kde pro něj existovaly příznivé podmínky a kde se mohl uplatnit i přes svou nezralost, neboť zde existovala oboustranně výhodná půda pro střetnutí. Drak byl jednoduše postavou stejné hodnoty jako lidé, žijící v Hamu. Ti jsou rovněž schopni zápasit (fyzicky i psychicky) pouze mezi sebou a jsou bezradní, ukáže-li se jim někdo odlišně vystupující (královu družinu tak nechají všechny zásoby zkonzumovat a uvěří neskutečnému tlachání o plné královské pokladnici). V případě draka i obyvatel Hamu (včetně Gilese) jde o pouhou *lokální vychytralost*. Jediný kovář vystupuje z řady jako schopný logického uvažování, pomyslné hranice Hamu však přesto nepřekročí (je příliš omezen svou vlastní úskočností a touhou po splnění katastrof).

The blacksmith shook his head. He was slow, gloomy man, vulgarly known as Sunny Sam, though his proper name was Fabricius Cunctator. He never whistled at his work, unless some disaster (such as frost in May) had duly occurred after he had foretold it. Since he was daily foretelling disasters of every kind... (27)

Zůstává i přes svou jistou prozíravost tedy pouhým občanem, jehož ironická přezdívka Sam Sluníčko mu nedovolí stát dále, než poslušně v davu vesničanů.

Odkazy:

- 1. Bondy, Egon: Sklepní práce. Toronto, 68 Publishers 1984.
- 2. Vědmina píseň. In: Starší Edda.
- 3. Steblin-Kamenskij, M.I.: Mýtus a jeho svět.
- 4. Tolkien, J.R.R.: Nimralův list. In: Pohádky.
- 5. #
- 6. #
- 7. Moody, Raymond A. jr.: Život po životě. Praha, Odeon 1991.
- 8. London, Jack: Tulák po hvězdách. Praha, Svoboda 1972.
- 9. Tolkien, J.R.R.: Nimralův list.
- 10. #
- 11. Tolkien, J.R.R.: Farmer Giles of Ham. London, Grafton 1993.
- 12. # Str. 13
- 13. # Str. 13
- 14. # Str. 1-2
- 15. # Str. 1
- 16. # Str. 17
- 17. # Str. 11
- 18. # Str. 17
- 19. # Str. 25
- 20. # Str. 17
- 21. # Str. 38
- 22. # Str. 78
- 23. # Str. 35
- 24. # Str. 41
- 25. # Str. 18
- 26. # Str. 20
- 27. # Str. 31

Vysvětlivka A

Jde o pokus nalézt pro češtinu výraz, jenž by co nejpřesněji vyjadřoval obsah anglického termínu "fairy-tale" (tedy "příběh o vilách", resp. "vyprávění o 'fairies'" obecně). Český ekvivalent ("příběh o vilách") totiž chápu jako otrocký překlad, který formálně odpovídá anglickému "fairy-tale", avšak obsahově stojí na zcela jiné úrovni. Proto uvádím obecný pojem "příběh", abych vyjádřila množství možností, jež v sobě spojení "fairy-tale" skrývá; "příběhy o 'fairies'" totiž mohou existovat v nekonečném množství různých forem (námetových, stavebních ap.) jako například žánr sci-fi atd. Pro upřesnění je možná zapotřebí ono příliš mnohovýznamové pole pojmu "příběh" zúžit o adjektivum "o 'fairies'".

[zpět na místo v textu](#)

Thorin č.2/95

Základy Quenya

Lekce 20: Etymologie: fonetika

Předchozí lekce Další lekce (lekce 18/19 zatím chybí)

Jazyky a nářečí se vyvíjejí díky tomu, že lidé vyslovují slova různým způsobem. Někdy existují různé typy výslovnosti: u jedné skupiny může dojít např. k vypuštění h, u jiné k prodloužení samohlásek. Studium změn pozorovaných a změn, o nichž je známo, že nastaly, umožnilo vědcům rekonstruovat hypotetický indoevropský jazyk, který je pokládán za předchůdce mnoha evropských jazyků. Stejný princip použil i Tolkien při vytváření elfštiny. Sledujeme-li změny, k nimž došlo při vývoji Quenya a Sindarin z prvotní elfštiny, můžeme z ekvivalentu v Sindarin odhadnout podobu chybějícího slova v Quenya. Předtím než začala vycházet *Historie Středozemě*, byla kvůli omezenosti naší slovní zásoby znalost srovnávací etymologie nezbytná. Nyní máme mnohem obsáhlejší slovní zásobu a víme, že jazyková situace je mnohem složitější, pochopení základních vztahů mezi podobami Quenya a Sindarin, které nacházíme v *Pánovi prstenů* a v *Silmarillionu*, však může být i přesto užitečné. V této lekci se budeme zabývat fonetikou - tím, jaké hlásky si vzájemně odpovídají v prvotní elfštině, Quenya a Sindarin, v lekci následující pak tvořením slov.

Hlásky nevyslovujeme izolovaně: tím, jak mluvidla mění svoje uspořádání z pozice potřebné pro vyslovení jedné hlásky do pozice pro hlásku druhou, je výslovnost každé hlásky ovlivňována hláskou předcházející a následující. Pro souhlásky je obzvlášť důležitá poloha - zda stojí na začátku, uprostřed nebo na konci slova, pro samohlásky pak to, jak silný přízvuk připadá na slabiku, v níž leží.

Souhlásky: Souhlásky můžeme roztrdit do skupin podle způsobu tvoření. *Znělé* souhlásky, jako **d**, **b**, **g**, jsou tvořeny chvěním hlasivek. Při vyslovování souhlásek *neznělých*, jako jsou **t**, **p**, **k**, k takovému chvění nedochází. *Nosovky* (nasály), jako **m**, **n**, jsou tvořeny průchodem vzduchu nosní dutinou. Vyslovujeme-li *frikativy* neboli *spiranty* (souhlásky úžinové), jako jsou **f**, **v**, **th**, **s**, **z**, je cesta vydechaného vzduchu zúžena překážkou tvořenou jazykem nebo rty. *Aspiráty*, jako **h**, se tvoří pomocí příděchu.

Prvotní elfština měla široký hláskový repertoár. Quenya užívala méně hlásek - převažovaly v ní neznělé souhlásky a nosovky, ostatní hlásky se změnily tak, aby do systému zapadaly. Hláskový repertoár Sindarin byl rovněž široký, ale přednost byla dávana znělým souhláskám a spirantám. Také zde docházelo k přizpůsobování hlásek.

Prvotně elfské *neznělé souhlásky* **t**, **p**, **k**(**c**), **kw**(**q**), zůstaly v Quenya beze změny. V Sindarin se neměnily na začátku slova (viz dodatek o ztrátě napjatosti); usprostřed a na konci se z nich stalo **d**/**th**, **b**, **g**/**ch**, **ph**. (Viz tabulku.)

Prvotně elfské *znělé souhlásky* se v Quenya neobjevují. Na začátku slova se změnily na **l**, **v**, **z**, **w** (počáteční g bylo vypuštěno), uprostřed na **l**/**nd**, **b**/**mb**, **-**/**ng**, **w**/**ngw**. V Sindarin se **d**, **b**, **g**, **gw** uchovaly nezměněny; **d** se mohlo na konci slova změnit na **dh**.

Ze *znělých nosovek* **nd**, **mb**, **ng**, **ngw** se v Quenya stalo na začátku slova **n**, **m**, **n**, **nw**, uprostřed **n**/**nd**, **m**/**mb**, **n**/**ng**, **w**/**ngw**. V Sindarin se **nd**, **mb**, **ng**, **ngw** změnily na začátku slova na znělé souhlásky **d**, **b**, **g**, **gw**, uprostřed a na konci na **d**/**nd**, **b**/**mb**, **g**/**ng**, **gw**/**ngw**. Koncové **nd** a **mb**, užívané v Prvním věku, měly tendenci krátit se na **nn** a **mm**, do konce Třetího věku pak na **n** a **m**. Zvlášť dobře patrné je to u místních jmen, např. Rocha**nd** > Roha**n**.

Nosovky **n** a **m** zůstaly v obou jazycích beze změny. Nosovka zapisovaná jako **n**, **ng** nebo **n** (**ng** z anglického **sing**, **n** z českého ba**ŋ**ka) a její protějšek **nw** (**ngw**, **nw**) se zachovaly ve starší Quenya na začátku slova; v pozdější Quenya se změnily na **n** a **nw**. V Sindarin se z nich stalo **g** a **gw**/**g**.

Spiranty **f**/**ph**, **th**, **s** se v obou jazycích zachovaly beze změny. V pozdější Quenya mělo **th** tendenci měnit se na začátku slova na **s**, uprostřed na **st**/**s**. Prvotně elfské **z** v obou jazycích brzy zmizelo. V se v prvotní elfštině nevyskytovalo.

Aspiráty **h**, **hw** se původně vyslovovaly **kh**, **khw** (tj. jako **k** a **g** s příděchem - podobně jako např. počáteční **k** v angličtině a němčině: **k**ing, **k**önig - pozn. *překl.*). V Quenya se **kh** měkčilo na **h**, nejdříve uprostřed slova, pak i na začátku, nakonec se hláska **kh** dochovala pouze před **t** (ačkoli Tolkien sám tuto skupinu zapisoval jako **ht**) a v některých složeninách (Tarkil). Totéž se stalo s **khw**. I v Sindarin se **kh** a **khw** změnily na **h** a **hw**: kombinace **ht** je zastoupena v **h**th. Obyvatelé Gondoru měkčili **kh** a **ch** na **h**: tak se z Ro**ch**and stalo Ro**h**an.

Dyšné **h** se objevuje ve starší Quenya na začátku slova (**hl**, **hr**), v pozdější Quenya zmizelo (**l**, **r**). V Sindarin mu odpovídají skupiny **lh**, **rh**.

Prvotně elfské **w** (bilabiální, zaokrouhlené **w**, jako např. v anglickém **w**ell - pozn. *překl.*) mělo v Quenya tendenci měnit se na **v**. V Sindarin zůstalo beze změny, občas před ním stojí **g** (**gw**).

Prvotně elfské **l**, **r** se v obou jazycích zachovaly beze změny. V Sindarin se před **l** někdy objevuje **g** (**gl**). Skupině **ld**, **rd** z Quenya v Sindarin odpovídá **l****dh**, **r****dh**.

Prvotně elfské **y** (=souhláska **j** - pozn. *překl.*) zůstalo v Quenya nezměněno, v Sindarin se z něj na začátku slova stalo **i**, uprostřed **-i**. Hláse **hy** z Quenya odpovídá v Sindarin **h**, hlásce **ty** někdy (ale ne vždy) **t**. Slovo "stříbro", v Quenya **tyelpë** a v Sindarin **celeb**, pochází z prvotně elfského **KYELEP**.

Samohlásky: samohlásky byly vystaveny méně změnám než souhlásky. V Sindarin došlo u samohlásek k mírnému otevření. Délka samohlásek se v obou jazycích může měnit podle polohy přízvuku: v Sindarin se dokonce může ve výrazně přízvuchém jednoslabičném slově objevit odlišná samohláska nebo samohlásková skupina. V Sindarin může rovněž v mn.č. stát jiná samohláska než v j.č. (viz dodatek).

V prvotní elfštině často končila slova dlouhou samohláskou. V Quenya se tato samohláska zkrátila, v Sindarin byla zcela vypuštěna. V Quenya byla slova často zkrácena vynecháním samohlásky v předposlední slabice: této a dalším změnám stavby slov se budeme věnovat v následující lekci.

Prvotně elfské **a**: dlouhé **ā** (na začátku a uprostřed slova) se v Quenya zachovalo. V Sindarin se v jednoslabičných slovech často změnilo na **au**, ve slovech víceslabičných se z **ā** obvykle stalo **o** či **ō**.

Krátké **a** se v Quenya zachovalo, v Sindarin mu na začátku slova obvykle odpovídalo také **a**, ale uprostřed slova, zvláště v nepřízvukných slabikách se mohlo změnit na **o**. Příklady: **NAR** (PE) "oheň", **nār** (Q), **naur** (S); **anar** (Q) "slunce", **anor** (S).

Prvotně elfské **o**, krátké i dlouhé se v Quenya (na začátku a uprostřed slova) nezměnilo, v Sindarin mu někdy odpovídá **o**, někdy krátké či dlouhé **u**. Příklady: **NGOL** (PE) "moudrost, vědění", **nōlē** (Q), **gol** (S) "vědění"; **gul** (S) "čarodějnictví" (v *Silmarillionu* (S 308), v *Etymologiích* v *Lost Road* (LR 377) psáno s dlouhým **ū** - pozn. *překl.*).

Prvotně elfské **e**, **i**, **u** (na začátku a na konci slova) se v obou jazycích zachovaly beze změny.

Dvojhlásky: některé dvojhlásky podléhaly celkem pravidelným změnám, jiné se měnily dosti různě. Z prvotně elfského **ay** se v Quenya stalo **ai**, v Sindarin **ae**/**ai**. Prvotně elfské **oy** se v Quenya změnilo na **oi**, v Sindarin na **ui**. Prvotně elfské **uy**/**ui** zůstalo v obou jazycích beze změny. Výsledky vývoje dvojhlásky **ey** jsou různé.

Prvotně elfské **aw** se v Quenya změnilo na **au**/**ō**, v Sindarin v jednoslabičných slovech na **au**, ve slovech víceslabičných na **ō**/**o**. Z prvotně elfského **ew**, **iw** vzniklo v Sindarin **y**; ostatní výsledky vývoje **ew**, **iw** a **ow** jsou různé.

Doplňující slovník:

ando "brána"

aikalē "vrchol, vrcholek" (LR 349)
ehtele "pramen, studnice, fontána" (II 338, vydání u Houghton Mifflin)
minas "věž"
nan(dē) "údolí"
tavar "dřevo" (LR 391)
tumbo "(hluboké) údolí, rokle"
?Turukáno předpokládáná Q podoba jména Turgon, "pán-velitel"
angaina "železný" (LR 348)
muina "skrytý, tajný" (LR 374)
taurina "dřevěný" (LR 391)
ta "tamto, ono, to"
tana "tamto" (odkazuje na podmět)
mí "v"

Cvičení:

- 1) *Procvičení Sindarin*. Uvedte j.č.: Ered Wethrin, Nín-in-Eiplh, Gelydh. Ve kterém ze slov došlo ke změně? Uvedte kořenovou podobu: angerthas, Fanuidhol, dan i ngaurhoth, Parth Galen.
- 2) *Každá z následujících dvojic obsahuje společný prvek (vyznačený podtržením)*. Uvedte, jaká hláska by mu odpovídala v daném jazyce. Rammas Echor (S), Andram(S), (Q)=?; Voronwë (Q), Boromir (S+Q), (PE)=?; Oiolossë (Q), Amon Ullos (S), (PE)=?; Wilwarin (Q), Vilya (Q), (S)=?; mista (Q), mith (S), (PE)=?; Berhael (S), Perhael (S), (Q)=?; iaur (S), Iorwen (S), (Q)=?; Alatariel (Q), Galadriel (S), (PE)=?; Hildorien (Q), Eluchil (S), (PE)=?; Noldo (Q), Golodh (S), (PE)=?;
- 3) *Přeložte do češtiny*: Turukáno túvë muina tumbo mí corma aikalion. Ambonna tumbossë i Eldalië tanner marenta. Melkar rambar, hallë minasi, vanimë mardi, ehteleli, ar i anhalla mindon, i-mar aran Turukáno. I tië tana marenna ter-autanë otso andor, taurinë, ondo, angaine, malinë ar mîrië. Ondolindë, i-mar otso ession.

V *Etymologiích* se kořeny píšou vždy velkými písmeny a s pomlčkou (NDU-); v jiných dílech Tolkien vynechává pomlčku nebo dokonce užívá malých písmen. Já jsem se rozhodla pro velká písmena bez pomlčky.

Dodatek k lekci 20

Ztráta napjatosti v Sindarin

(pozn. překl.: Napjatost (resp. nenapjatost) souhlásky je dána intenzitou svalové činnosti mluvidel při jejím vyslovení. Projevuje se větší silou zvuku a poněkud delším "trváním" souhlásky. Rozdíl v napjatosti je důležitý např. v němčině, kde dokonce hraje významější roli než rozdíl znělosti: německé p, t, k, s jsou napjaté, b, d, g, z nenapjaté. V češtině nejsou podobné rozdíly příliš výrazné).

Na raném vyobrazení brány Morie (později bylo zamítnuto), otištěném v Carpentrově *Životopise* (fotografie č.21), zní nápis v tengwar takto: "Ennyn Dhurin Aran Voria". Gondorští oslovovali Pipina "Ernil i Pheriannath", ačkoli jinde je nazýván "perian". V dopisech píše Tolkien "morphul" místo "morgul". Tyto pravopisné varianty představují příklady *ztráty napjatosti*.

"Ztráta napjatosti", v pravém slova smyslu vlastně souhlásková změna, spočívá v tom, že souhlásky za určitých fonetických či gramatických okolností podléhají jistému druhu změn. Vyskytuje se v keltských jazycích (včetně velštiny). Tolkien sám tvrdil, že se velštinou při tvoření Sindarin inspiroval. Většina Američanů toho o velštině mnoho neví, takže setkají-li se se ztrátou napjatosti, nepoznají ji. (Ruth Noel ji v *Jazycích Středozemě* [Languages of Middle-earth] nerozeznala.)

"Zráta napjatosti" se při popisu velštiny a Sindarin někdy užívá jako obecný termín pro souhláskovou změnu, k níž v těchto jazycích dochází na začátku slov. Jsou tři druhy této změny: ztráta napjatosti ("změkčování"), nazalizace a spirantizace. Změny, ke kterým dochází v Sindarin, se velmi podobají změnám velšským. Ne všechny souhlásky se však mohou měnit; ty, které změně podléhají, jsou uvedeny v tabulce. Původní, nezměněná podoba souhlásky se označuje jako "kořenová". Je-li slovo užito samostatně, začíná kořenovou souhláskou; ke změně dochází, tvoří-li slovo druhou část složeniny, popř. za určitých gramatických okolností. Pokud srovnáváme Sindarin s Quenya nebo s prvotní elfštinou, měli bychom užívat kořenové podoby souhlásek. Pravidla určující, kdy ke změně dochází, se v Sindarin a ve velštině liší (Pravidla pro Sindarin jsou částečně vysvětlena v dopise č. 347, L 426). Tolkien ale ztrátu napjatosti uplatňoval v konceptech *Pána Prstenů* na více místech než v otištěné verzi a v některých z konceptů dodržoval velšská pravidla přesněji. Vezměme si např. nápis na bráně Morie - není těžké si představit Smíška (a čtenáře), jak se ptá "Proč 'Voria'?", načež se Gandalf pouští do lingvistické rozpravy. Snad právě snaha pravidla pro čtenáře zjednodušit vedla Tolkiena k tomu, že je změnil. Přesto však někde ztrátu napjatosti ponechal - ve složeninách a v některých spojeních.

Ve složeninách může docházet ke změně počáteční souhlásky druhého nebo následujícího slova. U složených podst. jm. (obvykle se skládají z podst. a příd. jm.) je nejčastější změnou ztráta napjatosti v užším slova smyslu, mohou však nastat i změny dalších dvou typů (ve slovech začínajících na **s** a **h** dochází ke spirantizaci). Pozor na ztrátu napjatosti v místních jménech, zvláště u těch, které se skládají z názvu místa a jeho popisu, jako např. Pinnath Gelin (v kořenové podobě gelin, "zelené" mn.č.), nebo Nandubhion (kořenová podoba gir, "proud"). Ke ztrátě znělosti dochází i ve jménech králů a náčelníků Arnoru, která začínají na skupinu Ar- (Arayir, kořen mir, "klenot"). Ztrátu napjatosti však nenajdeme všude, kde bychom ji očekávali. Existuje velmi mnoho důvodů, proč k ní nedochází - jedním z nich může být to, že nejde o slovo čisté sindarské - např. jménu Boroimir je částečně sindarské a částečně quenijské. Ke změnám **h** > **y** a **m** > **y** dochází méně často než ke změnám ostatním.

Změny nastávají i ve druhé části složených sloves tvořených příslovcem a slovesem. Objevují se i u sloves, před nimiž stojí zápornka. Např.: palan-dirieli (kořenová podoba irieli), "daleko hledící" nebo ú-gebin "nenechala jsem si..." (kořenová podoba pravděpodobně gebin). Tolkien říká, že palan-dirieli by mělo správně znít palan-thirieli, ale ke spirantizaci (on sám zde užívá termínu nazalizace) a ke změně **m** na **y** docházelo u sloves jen zřídka. Výjimku tvoří případy, kdy bylo třeba zabránit záměně s jiným slovesným kmenem. V těch několika málo dokladech, které máme, se setkáváme buď se spirantizací nebo ztrátou napjatosti v užším slova smyslu.

Chceme-li zjistit, zda došlo ke změně, musíme vždy podrobně prozkoumat druhé slovo složeniny. Existuje podobné slovo s týmž významem v kořenové podobě a existuje-li, začíná stejnou souhláskou? (Např.: Calenardhon (kořenová podoba), Ard Galen (se ztrátou napjatosti) - obojí znamená "zelená krajina".) Existuje ekvivalent v Quenya a pokud ano, jaká souhláska odpovídá té, kterou zkoumané? (Celebrimbor "stříbrná pěst"; kořenové podobě **h** odpovídá v Quenya **y**, nenapjaté **h** vzniklo z napjatého **p**, jemuž v Quenya odpovídá **q**. Překlad slova "pěst" zní v Quenya quäre (LR 357); u -bor tedy došlo ke ztrátě napjatosti. Takže bor ze slova "Borgil", které stojí v kořenové pozici nemůže být totéž slovo; jeho význam musí být jiný (a také je: znamená "žhavá, rudá hvězda", L 427).

V určitých slovních spojeních (za určitých gramatických okolností) také nastávají změny. Podst. jm. v mn.č. po členu rovněž podléhají změnám - nejčastěji spirantizaci (i **thiw** "(tyto) znaky" na bráně Morie - v kořenové podobě **thw**). U podst. jm. v j.č. i mn.č. může po **e(n)**, mn.č. **i(n)** "z" docházet ke spirantizaci či nazalizaci. (Nazalizace nastává obvykle u slov, která v prvotní elfštině začínala **nd**, **mb**, **ng** - dalo by se říci, že se "vracejí" do původní podoby.) (Příklady: Ernil i Pheriannath, "kníže půlčiků", kořenová podoba perianath; ered e-mbar nin "hory mého domova", kořenová podoba bar.) Druhé nebo následující jméno v oslovení či vyzvání, stojící za "a" se také mění (Daur a Berhael "Frodo a Samvěd", kořenová podoba Perhael). Všimněte si jiného "a" - a.

Existují i další výskyty souhláskové změny, zvláště v ranějších konceptech. Doufám však, že tento stručný úvod čtenáři naznačil, co má hledat.

Množné číslo v Sindarin

V Sindarin se tvoří mn.č. podst. jm. a příd. jm. (když rozvíjejí podst. jm. v mn.č.) změnou samohlásky (jako např. anglické "man, men"). K této změně dochází jak v poslední, tak i předposlední slabice, i když v každé se samohláska mění jinak. Skládá-li se slovo ze tří nebo více slabik, podléhají změně jen poslední dvě. V poslední slabice nastávají silnější změny než ve slabice předposlední. Mění se i jednoslabičná slova; změny jsou často (ale ne vždy) stejné jako v poslední slabice slova víceslabičného. Dvojhásky se nemění, jsou stejné v j.č. i v mn.č.

Mn.č. se v Sindarin může tvořit i pomocí přípon.

Samohláska **a** se u jednoslabičných slov v mn.č. mění na **e**, **ai** nebo **ei** (sarn mn.č. sern "kamínek"; bar mn.č. bair "domov"; alph mn.č. elph "labuť"). V poslední slabice se z ní stává **ai** nebo **ei**, v předposlední **e** (aran mn.č. grain nebo grein "král").

Ze samohlásky **e** se u jednoslabičných slov stává **i** (ngn mn.č. nin "voda"). V poslední slabice se mění na **i**, v předposlední zůstává **e** (edhel mn.č. edhil "elf").

Samohláska i změnám nepodléhá.

Samohláska o se v jednoslabičných slovech mění na e nebo oe (nog mn.č. noeg "trpaslík"). V poslední slabice se z ní stává y nebo e, v předposlední e nebo méně často oe (qngd mn.č. enyd "ent"; qrod mn.č. ered "hora"; noggth mn.č. negyth "trpaslík").

Ze samohlásky u se v jednoslabičných slovech stává y nebo ui (tyn mn.č. tyrn "mohyla"; durn mn.č. dur "temný"). Víceslabičná slova s u v poslední nebo předposlední slabice nejsou doložena.

Z učebnice
Basic Quenya
překládá **Barbora Krylová**

Odpovědi ke cvičením:

- 1) Orod Wathren, Nen-en-Alph, Golodh. an + certhas, Fanui + dol, dan i gaurhoth, Parth Calen.
- 2) (Q)=mb, (PE)=b, (PE)=uy, (S)=w nebo gw, (PE)=th, (Q)=q, (Q)=á, (PE)=gal, (PE)=kh, (PE)=ng.
- 3) Turgon našel skryté (tajné) údolí v kruhu vrcholků. Na pahorku v údolí vybudovali (dosl.) vytvořili elfové (elfí lid) své město (domov). Mohutné hradby, vysoké věže, krásné síně, mnoho fontán a nejvyšší věž, sídlo (domov) krále Turgona. Cesta do onoho města procházela sedmi branami ze dřeva, kamene, železa, zlata a drahokamů. Ondolinde (Gondolin, "kamenná píseň", dosl. kámen-píseň): město sedmi jmen.

Thorin č.2/95

Klimatické poměry Středozeemě

Karen Wynn Fonstadová

Hrubé klimatické oblasti lze definovat na základě ročních a sezónních teplot a srážek. Klimatické typy na přiložené mapě si můžete lépe představit porovnáním s příklady našeho světa:

<i>Vlhké podnebí</i>	
mírná zima, mírné léto	Anglie, severní střední Evropa, západní Oregon
mírná z., horké suché l.	středomořská oblast, jižní Kalifornie
mírná z., teplé l. až krutá z., chladné l.	východní Evropa, oblast od Arkansasu po Wisconsin
<i>Suché podnebí</i>	
pouštní	Arábie, záp. Arizona, Nevada
polopouštní	Írán, vých. Colorado
<i>Polární podnebí</i>	
tundra severní	pobřeží Ruska, Aljašky, Kanady
ledový příkrov	střední Grónsko

Valinor nepodléhal přírodním zákonům jako Středozeemě [S]. Ovšem i bez nadpozemských sil by v zeměpisné sířce oblastí kolem Tirionu (jenž se nacházel blízko Pasu Ardy [S]) bylo pravděpodobně celý rok teplo. Pobřeží Aramanu na severu bylo studené, Oiomúře zahalovaly husté mlhy v důsledku kontaktu teplé mořské vody a ledové tříště [S 70].

Znamé končiny Středozeemě se pravděpodobně nacházely přibližně v zeměpisných šířkách Evropy, protože Evropa leží v pásu převažujících západních větrů, stejně jako Středozeemě. Tolkien se víckrát zmiňuje o západních větrech: v Nevrastu, v Kraji, v Mohylových vrších, na Osamělé hoře, v Gondoru, a dokonce v Mordoru po bitvě na Pelennorských polích [H, SP, NK, NP]. Severní Númenor, Beleriand a většina Eriadoru vykazují mírné, i když poměrně chladné podnebí Anglie a severní střední Evropy. Beleriand včetně Nevrastu měl mírné zimy, než vzrostla Morgothova moc [S]. Centrální vrchovina byla studenější, nejen díky větší nadmořské výšce, ale také protože v zimě byla vystavena hlavnímu náporu Morgothových ledových severních větrů. Himring byl zván "Stále chladný" a Aglonským průsmykem "od severu vanul řezavý vítr" [S 108]. Hithlum byl "chladný a zima tam byla studená" [S 103]. Vrchovina také stála v cestě jižním větrům, čímž omezovala srážky, proto Ard-galen i Lothlann byly kraje pastvin.

Ve Druhém a Třetím věku, po ponoření Beleriandu, se účinky mořských větrů pravděpodobně posunuly dále do Eriadoru. Modré hory mohly zachytit část vlhkosti a zavlažovat tak lesy na svých západních svazích, avšak mezera v zálivu Luny a dlouhé pobřeží na jihozápadě Eriadoru mohly působit proti tomuto efektu hor a zajistit Kraji podnebí Anglie. Ovšem už o 500 km severněji, kolem Ledové zátoky Forochel, se držela Morgothova zima, časem ještě zhoršovaná mrazy Angmaru [NK]. Tak tomu zřejmě bylo v celé Severní pustině; čím blíže této severní oblasti, tím byly bezpochyby zimy krutější. Východně od Mlžných hor se zmírňující vliv moře ztratil. Jak říká Aragorn cestou ve člunech na jih: "... jsme daleko od moře. Tady je svět studený až do náhlého jara..." [SP 357]. Za Dlouhé zimy dokonce i v Rohanu ležel sníh od listopadu do března [NK 317], i když normálně bylo tamní podnebí mírné, jak se přesvědčili Aragorn, Legolas a Gimli koncem února [DV].

Hory často vytvářejí stepní nebo dokonce pouštní klima na svých závětrných stranách; to však nebyl případ ani Mlžných ani Bílých hor. Pastviny Rohanu mohly vzniknout tímto efektem dešťového stínu, ale východně od Mlžných hor byly rozlehlé lesy - snad díky menšímu odpařování v chladnějším severním vzduchu.

Jedinou přímo zmíněnou pouštní oblastí je Země nikoho u Černé brány [DV 213]. Její vyprahlost mohla být způsobena spíše zhoubnými výpary než nedostatkem srážek [NK]. Kolem Středozeemního moře jsou ale suchá léta pravidlem a stepní a pouštní kraje leží na jih i na východ od něho; je tedy možné, že Tolkien si představoval stejné schéma kolem Belfalaské zátoky. Hořkost jezera Núnnen a popis Dagorladu jako kamenité pláně (možná pedimentu, který se může vyskytnout pouze v pouštních podnebí) posiluje pravděpodobnost, že Mordor byl klimaticky vyprahlý, stejně jako byl chemicky denudovaný.

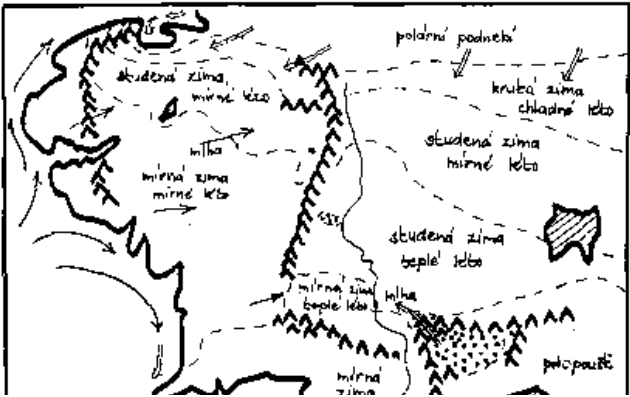
Podnebí středních šířek jsou bitevním polem mezi studenými polárními a teplými tropickými masami vzduchu a produkují pás cyklónů, pohybujících se od západu k východu podél zemí. S nimi jdou známé fronty, provázené boufkami a prudkým deštěm, teplé fronty s lehkými teplými letními dešti a okluzní fronty s celodenním zimním mrholením. To byly nejběžnější Tolkienovy nástroje, s počasím těsně spjatým s vyprávěním. Využíval normálního počasí, ke kterému přidával nadpřirozenou sílu a časování. Celá podnebí byla dokonce "maskována" silami druhotného světa - takže síly dobra přebývaly v neobvykle teplých, vlidných podnebí (zejména ve Valinoru a Lórienu [S, SP]), zatímco zlé síly Morgotha, Saurona a Angmaru produkovaly studená, nevlidná podnebí [S, SP, DV, NK]. Tak Tolkien opět ukázal své mistrovství ve využití přírodního ke zdůraznění nadpřirozeného.

Poznámka překladatele: V hranatých závorkách uvádím odkazy na literaturu podle originálu - následujícími zkratkami:

- S Silmarillion
- H Hobit
- SP Společenstvo Prstenu
- DV Dvě věže
- NK Návrat Krále
- NP Nedokončené příběhy

Bohužel, ani s pomocí mně dostupných anglických vydání jsem většinou nebyl schopen lokalizovat v českých překladech strany, na které originál vždy konkrétně odkazuje.

Výňatek z revidovaného vydání
Atlasu Středozeemě Karen Wynn Fonstadové,
HarperCollins 1994,
přeložil **Petr Strossa**

- teplo mořské proudy; teplo větry s deštěm
- ⇒ studené mořské proudy; studená suché větry
- ☞ síly druhého větru

Thorin č.2/95

Slova staroanglického původu v Pánovi Prstenů

Helena Soukupová

Následující přehled obsahuje především slova nějakým způsobem související s Rohanem, protože právě v Rohanu se původně mluvilo jazykem, který víceméně odpovídá staré angličtině; kromě rohanských jmen se v přehledu objevuje i několik slov "nezávislých", porůznu roztroušených v Pánovi prstenů. Zatím se Vám dostává jenom pouhého seznamu slov a překladů jejich složek, ačkoliv by mnohé výrazy zasluhovaly podrobnějších komentářů; na to však dojde až časem. Při hledání významů staroanglických slov bylo použito slovníku An Anglo-Saxon Dictionary, který sestavili Joseph Bosworth and T. Northcote Toller, vydal Oxford University Press, reprint pochází z roku 1991. Slovník je prezenčně k máni v knihovně a studovně anglistiky na filosofické fakultě UK v Praze. Málem jsem jeden přivezla z Británie, ale sto padesát liber mi přišlo přece jenom trochu moc...

1. Vlastní jména osob

a) *Jména doložená i v jiných pramenech než u Tolkiena*

Éomér [éoh = kůň, mōre = věhlasný]
Beowulf 1960, Bede - Historia Ecclesiastica; syn anglického krále Offy

Gárulf [gár = oštěp, wulf = vlk]
Fight at Finnsburg 18, 31 jeden z fríských bojovníků

Gútláf [gút = boj, láf = zbytek]
Beowulf 1148, jeden z dánských bojovníků; Finn 16, 33 jeden z fríských bojovníků

Háma [???]
Beowulf 1198, dobrodruh a vyvrženec vystupující v gótských legendách, zloděj náhrdelníku Brósingů/Brisingů - tento náhrdelník svého času patřil například bohyni Freyi (srov. Starší Edda)

Helmingas (Helmovci) [helm = helma, ochranaochránce, -ing přípona označující původ od osoby n. věci označené základovým podstatným jménem]
Beowulf 620, Widsiþ 29 rod, z nějž pochází Wealhþeow, manželka dánského krále Hroþgara

b) *Jména vzniklá ze staroanglických obecných podstatných jmen*

Beorn (Meddēd) [muž, hrdina, válečník]

Brand [oheñ, poeticky meč] srov. burn, něm. brennen

Brego [vůdce, pán]

Ceorl [muž, původně svobodník] churl kmán

Eorl [šlechtic, muž, bojovník, hrdina] earl pán

Gríma [maska]

Helm [helma, ochrana, ochránce]

Thain [þegn = družiník, válečník]

Thengel [kníže]

Théoden [náčelník, pán, kníže, král]

c) *Jména utvořená skládáním po vzoru staré angličtiny*

Éomund [éoh = kůň, mund = ruka (otevřená) ochrana, ochránce]

Éowyn(n) [éoh = kůň, wynn = radost, potěšení]

Dúnhere [dún = hora, here = armáda, bitva]

Déorwine [déor = odvážný nebo zvíře, wine = přítelpřátelský pán] deer jelen

Éothain [éoh = kůň, thegn = družiník, válečník] thane skot.tén

Erkenbrand [??? snad erce = matka země (eufem. od eorþe), brand = oheñ, poet. meč]

Fastred [fōst = pevný, silný, rōd = rada, pomoc, příp. rád = jízda] fast pevný, pevně

Gálmód [gál = veselý až zpustlý, nemravný, mód = srdce, duše nálada] mood nálada

Gléowine [gléo = veselí, zábava, wine = přítel] glee zast.veselí

Grimbeorn [grim = ponurý, zuřivý, beorn = muž, hrdina, bojovník]

Grimbold [grim = ponurý, zuřivý, bold = stavení, síň]

Herefara [here = armáda, boj, faran = jet, postupovat, faru = cesta, fara = poutník] fare, farer

Herubrand [heoru = meč, here = armáda, boj, brand = oheñ, poet. meč]

Holdwine [hold = věrný, přátelský, wine = přítel]

Láthspell [láth = nepřátelský, zarmucující, spell = příběh, zpráva] loath, spell

Théodred [téod = lid; ród = rada, pomoc, rád = jízda]

Wídfara [wíd = prostorný, fara = poutník, kdo cestuje]

d) *Dohady o souvislostech a inspiracích*

Déagol [déogol = skrytý, tajný, tajemný]

Frodo [Fróda, kníže Heaƿo-Bardŭ, otec Ingeldŭv] Beowulf 2025

Ingold [Ingeld, kníže Heaƿo-Bardŭ] Beowulf2064

Gamling [gamol = starý, -ing - přípona]

Ohtar [Oht[h]ere, syn švédského krále Ongenƿeowa] Beowulf 2380

Smaug [smúgan = plížit se, pronikat]

Sméagol [smeagan = (vy)myslet, zkoumat, rozhodnout; sméag = chytrý, pronikavý]

Galdor [g[e]aldor = 1.zvuk, 2.kouzlo]

2. Vlastní jména míst, věcí a zvířat

a) *Jména míst*

Mundburg [mund = ruka ochrana; burg = pevnost, hrad, sídlo]

Orthanc [orƿanc = dovendost, chytrost]

Meduseld [meadu = medovina; sôld, seld = síň]

b) *Jména věcí*

Gúƿwine [gúƿ = boj; wine = přítel] Beowulf 1810, 2735 - použito jako obecné podstatné jméno

Herugrim [heoru = meč, here = boj, armáda; grim = zuřivý, ponurý]

c) *Jména zvířat*

Mearas [mearh, mn.č. mearas = kůň, oř] mare klisna

Scatha [scaƿa, sceaƿa = škůdce, nepřítel] Schade něm. škoda

Shadowfax [sceadu = stín; feax = vlas, hříva]

Windfola [wind = vítr; fola = kůň] foal = hříbě

Warg (Vrrk) [wearg = vlk, spíš použ. přeneseně = nepřítel]

d) *Dohady*

Mordor [mortor = vražda, zabíjení]

3. Eorlovci

Eorl [šlechtic, muž, bojovník, hrdina]

Brego [vůdce, pán]

Aldor the Old [život]

Bealdor [kníže, pán]

Fréa [pán]

Fréawine [fréa = pán; wine = přítel]

Goldwine ["zlatý přítel" = štědrý vládce]

Déor [odvážný, statečný]

Gram [zuřivý, rozzlobený, krutý, nepřátelský]

Helm Hammerhand [ochrana, helma] hammerhand (novoanglický výraz) přibližně "pádná ruka"; aliterace - pro starou angličtinu charakteristická

Fréalaf Hildeson [fréa = pán, král; láf = zbytek přeživší; hilde = bitva, časté germánské ženské jméno; son (už novoanglicky) = syn, jako druhá složka jména používáno spíš u Seveřanů]

Brytta Léofa [brytta = ten, kdo rozděluje, např. prsteny; léof = milovaný, drahý]

Walda [wealdan = vládnout, ovládat, vlastnit; -a = konatelská přípona, srovnej v současné angličtině -er]

Folca [folc = národ, lid, folca = druhý pád množ. čísla]

Folcwine [folc - národ, lid; wine = přítel]

Fengel [kníže, král]

Thengel [kníže, král]

Théoden [kníže, král]

Éomér Éadig [éoh = kůň; mōre = mocný, slavný; éadig = požehnaný, šťastný]

4. Obecná jména

a) *Přímo přejatá*

ent [obr]

éored [éoh = kůň; rád = jízda] Beowulf 2866 éored-geatwe = válečné vybavení

mathom (paměťtina) [maþum = poklad]

b) *Dohady*

athelas [čðel = vznešený, vznešeného (královského) původu]

elen [ellen = odvaha, zápal, síla]

orc (skřet) [orcné = zlý duch mrtvého, zřejmě z lat. orcus = podsvětí a anglosas. né = mrtvola]

Thorin č.2/95

Hovorová Quenya

Petr Strossa & Jiří Fiala

Tyelë 1.		Stupeň 1.
Máresse yulmalion (Yulda máresse)	V příbytku číší (V domě doušků)	V hospodě
már yulmalion (yuldamar)	příbytek mnoha číší	hospoda
"Antuvalme yulma?"	"Dáme číší?"	"Zajdeme na jedno?"
"Kenuvalme vanimë yulmali."	"Uvidíme mnoho krásných číší."	"Dáme pár dobrejch škopků."
yulmatan, yulmatári	muž číší, královna číší	pinkl, pinklica
"Yulmatan anta i vanimë yulmat elmenna (an elme)!"	"Muži číší, dej dvě krásné číše nám dvěma!"	"Hoď nám sem dva špica škopky, pinkle!"
"Saurë yulmar ar sindahísië	odpudivé číše a dým	škopky na prd a zahuleno
Atani calimë antar et márello yulmalion.	Zářící lidé odcházejí z příbytku číší.	Rozjaření flamendři vypadávají z hospody.
"Andave laituvan i yulmar."	"Dlouho budu chválit ty číše."	"To pivo stálo za to."
"Antuvan li malta, yulmatan!"	"Dám ti zlato, muži číší!"	"Hospodo, platím!"
"Vantien Lórienna."	"Odešel jsem do říše snů."	"Potom už jsem o sobě nevěděl."
"Yulmatári, anta yulmat nárnéno!"	"Královno číší, dej dvě číše ohnivé vody!"	"Dej dva prcky, kočička!"
"Ortana i yulma hallë!"	"Pozdvihni (-něte) číš(-e) vysoko!"	"Na zdraví!"

Tyelë 2.	Stupeň 2.
"Quenalyë Eldarin, heru?"	"Hovoříte elfsky, pane?"
"Enyë uquena, Atarinya quena."	"Já ne, můj otec hovoří."
"Ar hínilyar ar nisselya?"	"A vaše děti a žena?"
"Sinome uquenante."	"Teď nehovoří (oni)."
"Híninyar quenuvar, an Quenya ar Sindarin nar vanimë."	"Děti moje budou hovořit, neboť Q. a S. jsou krásné."
"Vanim'aurë!"	"Hezký den!" (pozdrav)
"I aurë ná vanima elyenen!"	"Ten den je hezký s tebou!" (odpověď)

Thorin č.2/95

Vnitřní kruh

C. S. Lewis

Pamětní slavnostní řeč na King's College,
Londýnská universita, 1944

Mohu vám přečíst několik řádek z Tolstého Války a míru?

Když Boris vešel do místnosti, kníže Andrej naslouchal starému generálovi, nosícím svá vyznamenání, který mu cosi oznamoval s výrazem vojenských podlézavosti na rudém obličejí. "Dobře. Počkejte, prosím," řekl generáloví rusky s francouzským přízvukem, který používal, když mluvil s opovržením. V okamžiku, kdy zaznamenal Borise, přestal naslouchat generálovi, který za ním prosebně pobíhal a snažil se, aby byl vyslechnut, zatímco se kníže Andrej obrátil k Borisovi s radostným úsměvem a pokynutím hlavou. Boris nyní jasně pochopil, co vždy tužil - že bok po boku se soustavou každé a podřízenosti, která byla formulována v Armádních směrnicích, existuje ještě jiná a skutečnější soustava - soustava, která přinutí řádné oprýmkovaného generála s každým obličejem utvářet čekat, zatímco pouhý kapitán jako kníže Andrej hovořil s pouhým podporučíkem jako Boris. Boris se ihned rozhodnul, že nechce být veden služební soustavou, ale tou jinou, nepsanou. (část III, kapitola 9)

Když jste pozvali mravokárce ve středních letech, aby k vám promluvil, domnívám se, že musím učinit závěr, jakkoliv nepravděpodobný se zdá, že máte chuť na umravňování středních let. Udělám vše proto, abych vám vyhověl. Já vám vskutku poradit se světem, ve kterém budete žít. Neminím tím, že se pokusím mluvit o tom, co se nazývá běžné záležitosti. Pravděpodobně o nich víte to samé, co já. Nechystám se vám říci - leda v tvaru tak obecném, že to sotva poznáte - jakou úlohu byste měli sehrát v poválečné obnově. Vskutku není pravděpodobné, že by - v následujících deseti letech - byl někdo z nás schopen nějak přímo přispět k míru nebo blahobytu Evropy. Budete zaneprázdněni hledáním práce, ženěním a vdáváním, osvojováním zkušeností. Chystám se udělat něco mnohem staromódnějšího, než asi očekáváte. Chystám se vám poradit. Chystám se vás varovat. Rady a varování o věcech, které jsou tak trvalé, že je nikdo nenazývá "běžné záležitosti".

A každý samozřejmě ví, před čím bude mravokárce mého rázu ve středních letech mladé varovat. Bude varovat před světem, tělem a ďáblem. Ale pro dnešek by stačilo jedno z této trojice. S ďáblem se vůbec nebudu obtěžovat. Spojení mezi ním a mnou jde v očích veřejnosti přesně tak daleko, jak si přeji: v některých případech již dochází k zaměnění, ne-li ztotožnění. Začínám si být vědom pravdivosti starého přísloví, že kdo s čím zachází, tím také schází. Pokud jde o tělo, musíte být velice zvláštní mladí lidé, pokud o tom nevíte stejně tak mnoho, jako já. Ale o světě vám myslím mohu něco říci.

Úryvků, který jsem vám právě přečetl z Tolstého, objeví mladý podporučík Boris Dubretskoj, že se v armádě vyskytují dvě různé systémy či uspořádání. Jedna je vytvářena v nějaké malé červené knížce a každý si ji může jednoduše přečíst. Také zůstává stejná. Generál je vždy nadřazený plukovníka a plukovník kapitána. Druhá není vytvářena knížkou. Není to rovněž přesně uskupená tajná společnost s úředníky a pravidly, která vám musí být oznámena po přijetí. Nikdy nejste nikým výslovně a jasně přijati. Postupně, většinou nevymezitelnými cestami, objevíte, že je a že jste mimo ni; a později, pravděpodobně, že jste uvnitř. Je zde něco, co připomíná hesla, ale rovněž v samovolné a neurčité podobě. Zvláštní hantýrka, používání zvláštních přezdívek, narážkovitý způsob mluvy - to jsou příznaky. Ale nezůstává stejná. Není snadné, obzvláště v daném okamžiku, říci, kdo je uvnitř a kdo je mimo. Někteří lidé jsou jasně uvnitř, někteří jasně mimo, ale vždy jsou nějací na hranici. A když přijde zpátky k tomu samému velitelství divize nebo brigády nebo k tomu samému pluku nebo rovněž k té samé obchodní společnosti po šestitýdenní nepřítomnosti, můžete najít tuto druhou soustavu zcela proměněnou. Nejsou zde jasná přijetí nebo vyloučení. Lidé si myslí, že jsou uvnitř, i když už jsou ve skutečnosti vystrčeni ven nebo i když ještě nejsou vpuštěni: to poskytuje zábalu těm, kteří jsou skutečně uvnitř. Nemá žádné pevné jméno. Jediny jistým pravidlem je, že lidé uvnitř a lidé mimo požívají jiná jména. Zevnitř může být určena, v jednoduchých případech, pouhým vyjmenováním: může být zvána "ty, Tony a já". Když je velmi uzavřená a poměrně stálá v členstvu, nazývá se "my". Když se musí náhle zvětšit, aby čelila určité nesnázi, nazývá se "všichni vnímaví lidé zde". Zvenčí, když si zoufáte, že se nemůžete dostat dovnitř, ji nazýváte "ta banda" nebo "oni" nebo "ten a ten jeho lidé" nebo "onen spolek" nebo "vnitřní kruh". Pokud jste uchazeči o členství, nenazýváte ji pravděpodobně nijak. Pokud říte-li o ní s ostatními mimo, můžete získat pocit, že jste venku sama. A zmínit se o ní při rozprávě s člověkem, který je uvnitř a který vám tam může pomoci, je, jako rozhovor probíhá dobře, šilenství.

Jakkoliv špatně jsem to možná popsal, doufám že jste všichni pochopili věc, kterou vám popisuji. Nebyli jste, samozřejmě, v ruské armádě a snad ani v žádné jiné. Ale s jevem vnitřního kruhu jste se setkali. Jeden jste objevili na koleji ještě před koncem prvního semestru. A když jste se koncem druhého roku vyšplhali někam do jeho blízkosti, snad jste objevili, že uvnitř tohoto kruhu byl kruh ještě více skrytý, který byl svým záhybem okrajem velkého školního kruhu, jehož pouhými oběžnicemi byly kolejničky kruhy. Je rovněž možné, že se školní kruh téměř dotýká kruhu učiteřského. Začali jste se, vskutku, provrtávat skrz slupku od cibule. A také zde, na vaší univerzitě - mohou se mýlit v předpokladu, že právě teď, pro mne neviditelné, jsou různé kruhy - nezávislé soustavy nebo vnorené kruhy - přítomny v této místnosti? A mohu vás ujistit, že v jakémkoliv nemocnici, správné radě, diecézi, škole, obchodu nebo fakultě, kam přijдете po vystudování, najdete takovéto kruhy - to, co Tolstoj nazývá druhé nebo nepsané soustavy.

Všechno toto je dosti obvyklé. Rád bych věděl, zda řeknete totéž o mém následujícím kroku, kterým je toto: Věřím, že v určitých obdobích v životě všech lidí, a v mnoha lidských životech ve všech obdobích mezi dětstvím a mimořádně vysokým věkem, je jedním z nejvíce rozhodujících prvků touha být uvnitř místního kruhu a hrůza z osamocení mimo. Tato touha, v jedné ze svých podob, měla vskutku hojně posouzení v pisemnictví. Myslím tím podobu snobství. Viktoriánské příběhy jsou plné postav, které trápí noční můra touhy dostat se dovnitř toho zvláštního kruhu, který je, nebo byl, nazýván společností. Musí být ale jasně pochopeno, že "společnost" v tomto smyslu slova je toliko jeden ze stovek kruhů a snobství proto jenom jednou podobou touhy být uvnitř. Lidé, kteří věří, že jsou prosti, a vskutku jsou prosti, snobství, a kteří čtou satiry na snobství s klidnou převahou, mohou být pohlceni vášní jiného druhu. Může to být velická síla jejich touhy vstoupit do zcela jiného kruhu, která způsobuje jejich odolnost proti vabění vyšší společnosti. Pozvání od věvodkyně nechá chladným člověka trpícího vědomím, že je vyloučen z nějakého uměleckého nebo komunistického kroužku. Ubohý člověk - nejsou to velké, osvětlené místnosti nebo šampaňské nebo dokonce skandály okolo poslanců a ministrů, co chce: je to posvátná podkovní světníka nebo umělecká dílna, hlavy skloněné dohromady, proužky tabákového kouře a lahodné vědomí, že my - nás pět nebo šest hrbících se u kamínek - jsme lidé, kteří vědí. Často je touha sama skryta tak dobře, že těžko postřehněme spokojení z vyplnění. Muži říkají nejen svým ženám, ale i sami sobě, že je to utrpení zůstat dále v zaměstnání nebo ve škole nad nějakým kusem důležité dodatečné práce, kterou jim nechávají, protože oni a ten-a-ten a další dva jsou jediní lidé, kteří zůstali na místě a kteří skutečně vědí, jak se věci mají. Ale není to úplně pravda. Je to strašně nudné, samozřejmě, když vás starý Fatty Smithson tahá stranou a šeptá: "Poslyš, musíme tě nějak prosadit v této zkoušce" nebo "Charles a já jsme viděli hned, že musíš být v tomto výběru." Strašně nudné... Ach, ale kolikrát horší je, když jste opomenuti! Je únavné a nezdravé přicházet o sobotní odpoledne: ale mít je volná, protože nejste důležití, to je mnohem horší.

Freud by mohl říci, bezpochyby, že celá věc je úskokem pohlavního pudu. Rád bych věděl, zda by tentokrát trochu nepřestřelil. Rád bych věděl, zda, v časech volných mravů, nebyla mnohá panenství ztracena méně v poslušnosti Venuši než v poslušnosti vábení stranického výboru. Neboť, samozřejmě, když jsou volné mravy v módě, cudní jsou v nevýhodě. Jsou neznalí něčeho, co ostatní vědí. Jsou neuvedení. A pokud jde o lehčí záležitosti: počet těch, kteří poprvé kouřili nebo pili z podobného důvodu, je pravděpodobně velmi vysoký.

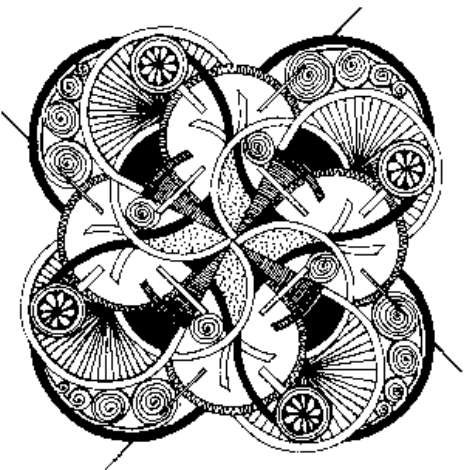
Musím nyní učinit rozlišení. Nehystám se říci, že výskyt vnitřních kruhů je špatný. Ten je určitě nevyhnutelný. Musí být důvěrná rozkávání: a není to jen ne-špatná věc, je (samo o sobě) dobré, že by mezi těmi, kteří pracují dohromady, mělo vznikat osobní přátelství. A je pravděpodobně nemožné, aby se služební soustava nějakého sdružení přesně kryla se současnými pracovníky. Pokud nejrozumnější a nejráznější lidé nezájemněle zaujmají nejvyšší postavení, může se přesně krýt; neboť touto tak často není, musí být na vysokých místech lidé, kteří jsou ve skutečnosti přítěží, a na nižších místech lidé, kteří jsou důležitější, než by se z jejich postavení a věku dalo předpokládat. Takovýmto způsobem je druhá, nepsaná soustava nucena vyhrát. To je nezbytné; a pravděpodobně to není nezbytně špatné. Ale touha, která nás vábí do vnitřních kruhů, je jiného druhu. Věc může být mravně neškodná, a přece touha po ní může být nebezpečná. Jak řekl Byron,

*sladké je dědictví a odchod je sladký
neočekávaná smrt té staré dámy.*

Bezbolestná smrt zbožné příbuzné v pokročilém věku není zlá. Ale vroucí touha části dědiců po její smrti není považována za náležitý pocit a zákon se mračí dokonce na nejjemnější pokusy urychlit její odchod. Připustíme, že jsou vnitřní kruhy nevyhnutelným a rovněž nevinným rysem našeho života, ačkoliv jistě ne krásným: ale co naše touha po vstupu do nich, naše bolest, když jsme vyloučení, a druh uspokojení, který cítíme, když se dostaneme doplnit?

Nemám právo vytvářet domněnky o stupni, na který už může být každý z vás usvědčen. Nesmím předpokládat, že vždy nejprve zanedbáváte a nakonec setřásáte přátele, kteří vás skutečně mají rádi a kteří by vám mohli vydržet na celý život, abyste získali přátelství těch, kteří se vám zdají důležitější, důvěrnější. Nesmím se ptát, zda jste někdy odvozovali skutečné potěšení z osamělosti a pokoření člověka mimo, poté co jste sami byli uvnitř: zda jste hovořili s přáteli členy klubu v přítomnosti nečlenů prostě tak, aby mohli závidět; zda prostředky, kterými jste si ve dnech zkušební doby nakláňeli vnitřní kruh, byly vždy zcela odůvodnitelné. Položím vám pouze jednu otázku - a je to, samozřejmě, otázka fečnická, na kterou neočekávám odpověď. Přívěda vás v celém vašem životě, jak si na něj nyní vzpomínáte, touha být na té správné straně oné neviditelné čáry k nějakému slovu nebo skutku, na které se můžete, v těsných studených hodinách bezesné noci, podívat zpět s uspokojením? Pokud ano, je váš případ šťastnější než většina.

Ale řekl jsem, že se vám chystám poradit, a rady se mají týkat budoucnosti, zatímco já jsem minulost, jen abyste si uvědomili to, co, jak věřit, je skutečná opavka lidského života. Nevěřím, že hospodářské pohnutky a milostné pohnutky vysvětlí všechno, co se děje v tom, čemu my mravokárci říkáme svět. Rovněž když přidáte ctižádost, je obrázek myslím stále neúplný. Žádost o zasvěcení, touha být unatě, obléká mnoho podob, které nejsou jednoduše uznatelné za ctižádost. Doufáme bezpochyby ve hmatatelný prospěch z každého vnitřního kruhu, kam pronikáme: moc, peníze, svoboda porušovat pravidla, vyvarování se pravidelného běhu povinností, vyhnutí se kázní. Ale tohle všechno nás neuspokojí, pokud nedostaneme navíc lahodný pocit tajné důvěrnosti. Je to bezpochyby veliká výhoda vědět, že nemusíme mít strach z služebního pokárání od služebního nadřízeného, protože je to starý Percy, kamarádský člen našeho kruhu. Ale neceníme si důvěrnosti jen kvůli výhodnosti; úplně stejně si ceníme výhodnosti jako důkazu důvěrnosti.

Mým hlavním záměrem v této promluvě je jednoduše vás přesvědčit, že tato touha je jedním z hlavních a největších trvalých zdrojů lidského konání. Je to jedna ze složek, z kterých je poskládán svět, jak ho známe - celý ten mišmaš námahy, soutěživosti, vřavy, prospěchářství, zklamání a reklamy - a pokud je to jeden z hlavních stálých zdrojů, můžete si být zcela jisti tímhle: Pokud neučiníte opatření, abyste tomu zabránili, stane se tato touha jednou z hlavních pohnutek vašeho života, od prvního dne, kdy přijдете do zaměstnání, až do dne, kdy jste příliš staří, než abyste se o tyto věci starali. Bude to přirozená věc - život, který k vám přijde samovolně. Jakékoliv jiné druhy života, pokud tuto touhu budete ovládat, budou výsledkem vědomého a neustávajícího úsilí. Pokud s tím nic neuděláte, pokud poplujete s proudem, stanete se "vnitřními kruhaři". Neříkám, že úspěšným; to přijde na to. Ale ať trápením a soužením mimo kruh, do kterého nikdy nevstoupíte, nebo vítězným postupem dále a dále dovnitř - ať tak či onak, budete tím druhem lidí.

Učinil jsem snad už dostatečně jasným, že si myslím, že je pro vás lepší nebýt tímto druhem lidí. Ale možná máte mysl otevřenou k pochybám. Pokusím se vám tedy naznačit dva důvody proto, abyste smýšleli stejně jako já.

Je zdvořilé a shovívavé, a vzhledem k vašemu věku také odůvodněné, předpokládat, že nikdo z vás ještě není darebák. Na druhou stranu, podle pouhého zákona pravděpodobnosti (neříkám teď nic proti svobodné vůli) je skoro jisté, že alespoň dva nebo tři z vás, dříve než zemřou, se stanou něčím darebákům velmi podobným. V této místnosti musí být alespoň toto množství těch, jejíž podstatnou vlastností je bezohlednost, zrádnost, bezcitné sobectví. Volba je stále před vámi: doufám, že neberete má silná slova o vašich možných budoucích povahách jako projev nevázanosti k vašim současným povahám. A předpověď, kterou činím, je tato: K devíti z deseti z vás volba, která by mohla vést k darebáctví, přijde, pokud přijde, v ne příliš vzrušujících barvách. Zřejmě špatní lidé, zřejmě vyhrožování nebo uplácení se skoro jistě neobjeví. Nad šálkem kávy nebo skleničkou, přestrojená za vřední poznámku a vložená mezi dva vtipy, z úst muže nebo ženy, o kterých jste si nedávno začali myslet, že je znáte docela dobře, a které doufáte poznávat stále lépe - právě v okamžiku, kdy se nejvíce nemůžete nevyplatit hrubě, prostoduše nebo odměřeně - přijde narážka. Bude to nějaká narážka, která není zcela přesně ve shodě s pravidly čestného jednání: něco, co by veřejnost, hloupá, romantická veřejnost, nikdy nemohla pochopit: něco, okolo čeho jsou rovněž ti mimo ve vašem povolání zvyklí dělat povyk: ale něco, řekne váš nový přítel, co "my" - a při slově "my" se pokusíte nezačervenat čirým potěšením - něco, co "my" vždy děláme". A vy budete vtahování dovnitř, a pokud jste vtaženi, pak ne touhou po zisku či pohodlí, ale jednoduše proto, že jste v tu chvíli, když šálek byl tak blízko u vašich úst, nemohli snést být vystrčení zpět do studeného vnějšího světa. Bylo by tak hrozné vidět ostatní lidské tváře - ty různé, důvěrné, potěšené chytrácké tváře - najednou studené a pohrdavé, vědět, že jste se ucházeli o vnitřní kruh a odmítli jste. A potom, pokud jste vtaženi, to bude příští týden něco trochu více proti pravidlům a příští rok ještě více, ale všechno v nejradostnější a nejpřátelštější náladě. Může to skončit pádem, ostudou a vězením: může to skončit miliony, šlechtickým titulem a cenou od vaší bývalé školy. Ale budete darebáky.

To je můj první důvod. Ze všech horlivostí je horlivost pro vnitřní kruh nejobratnější v umění, aby lidé, kteří ještě nejsou velmi špatnými lidmi, dělali velmi špatné věci.

Můj druhý důvod je tento: Muka vyhrazená Danajským v klasickém podsvětí, snaha naplnit síta vodou, jsou symbolem ne jedné nectnosti, ale všech nectností. Je to dokonalé ztlesnění zvrhlé touhy, která usiluje o to, co nelze mít. Touha být uvnitř neviditelné hranice to objasňuje. Dokud jste ovládáni touto touhou, nikdy nedostanete, co chcete. Zkoušíte oloupat cibuli: pokud uspějete, nic nezůstane. Dokud neporazíte strach z bytí mimo, budete stále mimo.

Touha je zajisté velmi jasná, pokud se nad tím zamyslíte. Když chcete být v jistém spolku z nějakého užitečného důvodu - pokud se, řekněme, chcete připojit k nějaké hudební společnosti, protože máte skutečně rádi hudbu - potom je zde možnost uspokojení. Můžete se objevit jako hráči v kvartetu a může vás to těšit. Ale pokud všechno, co chcete, je být známí uvnitř, bude mít vaše uspokojení krátkého trvání. Spolek nemůže mít zevnitř půvab, který měl zvenčí. Pouhým skutkem vašeho přijetí ztratil svoje kouzlo. Kdysi nové je obnošené, členové tohoto spolku nejsou zajímavější než vaši staří přátelé. Proč by měli být? Nehledali jste schopnost nebo laskavost nebo oddanost nebo zábavu nebo vzdělání nebo důvtip nebo některou z věcí, které mohou přinést skutečné potěšení. Chtěli jste pouze být "uvnitř". A to je uspokojení, které nemůže vytrvat. Jakmile vám vaši noví společníci zevšední zvykem, začnete si hledat jiný kruh. Konec duhy bude stále před vámi. Starý kruh teď bude jen nudné pozadí pro snahu vstoupit do nového.

A vždycky zjistíte, že je těžké do nich vstoupit - z důvodu, který je vám velmi dobře znám. Vy sami, když už jste vevnitř, to chcete ostatním vstupujícím ztížit, právě jako to ti, kteří již byli uvnitř, ztížili vám. Přirozeně. V jakékoliv prospěšné skupině lidí je vylučování ostatních chápáno jako druhotná. Tři nebo čtyři lidé, kteří dohromady dělají nějakou práci, vyloučí ostatní proto, že už je jich dostatek, nebo proto, že ji ostatní prostě nezvládnou. Vaše malá hudební skupina omezuje svoji velikost, protože dělají, kde se schází, nejsou dostatečně velké. Ale skutečné vnitřní kruhy žijí pro vylučování. Nebyla by legrace, kdyby nebyli nečlenové. Neviditelná hranice nemá význam, pokud většina lidí není na její špatné straně. Vylučování není náhoda: je to podstata.

Touha po vnitřním kruhu vás přemůže, jestliže vy nepřemůžete onen kruh. Ale když jej přemůžete, bude následovat neočekávaný výsledek. Pokud ve své pracovní době uděláte svou část práce, objevíte se nyní znenadání uvnitř jediného spolku, na kterém ve vaší práci skutečně záleží. Budete jeden z pořádných řemeslníků a ostatní pořádní řemeslníci to budou vědět. Tato skupina řemeslníků se nebude nikterak krýt s vnitřním kruhem. Důležitými lidmi nebo lidmi, kteří vědí. Nebude vytvářet to stavovské chytáření a zakládat ten stavovský vliv, které bojují za zaměstnání jako celek proti veřejnosti: ani nepovede k těm pravidelným ostudám a křikům, které plodí vnitřní kruh. Ale učiní ty věci, kvůli kterým ta práce je, a bude konec konců hodna veškeré vážnosti, které se vskutku těší a kterou řeči a reklama nemůžou udržet. A pokud budete v ušetřeném čase jednoduše obcovat s lidmi, které máte rádi, zjistíte zase, že jste nevědomě dostali skutečně dovnitř: že jste vskutku chráněni a bezpečni uprostřed něčeho, co, viděno z vnějšku, může vypadat přesně jako vnitřní kruh. Ale rozdíl je, že důvěrnost je druhotná a uzavřenost výsledkem a nikdo tam nebyl zaveden vábníčkou zasvěcení: proto jsou to jen čtyři nebo pět lidí, kteří se rádi potkávají navzájem a dělají věci, které mají rádi. To je přátelství. Aristoteles je umístil mezi ctnosti. Způsobilo snad polovinu všeho štěstí na světě a žádný vnitřní kruh ho nikdy nemůže obsahovat.

V Písmu se praví, že ti, kteří žádají, dostávají. Je to pravda ve smyslu, který teď nemohu zkoumat. Ale v jiném smyslu je mnoho pravdy na školácké zásadě "ti, co chtějí, nedostanou". Mladým lidem, zrovna vstupujícím do dospělého života, připadá svět plný "vnitřních kruhařů", plný rozkošných soukromností a důvěrnosti, a touží do nich vstoupit. Ale pokud následují tuto touhu, nedosáhnou "vnitřku", který je cenou za snahu. Pravá cesta leží úplně jiným směrem. Je to jako v domě z Alenky z zrcadlem.

*Z anglického originálu
The Inner Ring
přeložil Jirka Grunt.*